

Toimintasuunnitelma köyhyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi vuoteen 2030 mennessä

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2022:15

Toimintasuunnitelma köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi vuoteen 2030 mennessä

Sosiaali- ja terveysministeriö Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja

CC BY-NC-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-00-9999-2

ISSN pdf: 1797-9854

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Toimintasuunnitelma köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi vuoteen 2030 mennessä

Sosiaali- ja terveystieteiden julkaisu 2022:15**Julkaisija** Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö**Yhteisötekijä** Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö
Kieli suomi**Sivumäärä** 58**Tiivistelmä**

Suomi on asettanut tavoitteekseen vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrää 100 000 henkilöllä vuoteen 2030 mennessä. Näistä henkilöistä kolmasosa tulisi olla lapsia. Tavoitteen lähtötasona toimii vuosi 2019, jolloin Eurostatin mukaan köyhyys- tai syrjäytymisriski kosketti Suomessa 838 000 henkilöä. Kansallinen tavoite pohjautuu EU-tason yleistavoitteeseen köyhyyden ja syrjäytymisen merkittävästä vähentämisestä vuoteen 2030 mennessä.

Toimintasuunnitelma kokoaa edistymisen seuranta varten yhteen köyhyyden mittaamisen indikaattoreita, joita voidaan hyödyntää EU:ssa yleisesti käytettävän AROPE-indikaattorin (At Risk of Poverty or Social Exclusion) rinnalla. Toimintasuunnitelmaan on koottu lisäksi köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi jo toteutettuja ja valmistelussa olevia toimia. Toimintasuunnitelmassa esitetään myös suosituksia tuleviksi toimenpiteiksi, jotta tavoite saavutettaisiin vuoteen 2030 mennessä.

Toimintasuunnitelmassa kiinnitetään erityistä huomiota lapsiperheiden ja eläkeläisten köyhyyteen.

Asiasanat köyhyys, syrjäytyminen, eriarvoisuus, toimintasuunnitelmat**ISBN PDF** 978-952-00-9999-2**ISSN PDF** 1797-9854**Julkaisun osoite** <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-9999-2>

Handlingsplan fram till 2030 för att minska fattigdom och utslagning

---

Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2022:15

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet

Utarbetad av Social- och hälsovårdsministeriet
Språk finska

Sidantal 58

Referat

Ett av Finlands mål är att minska antalet personer med risk för fattigdom och utslagning med 100 000 före 2030. Målet är att en tredjedel av dessa personer ska vara barn. Utgångspunkten är den nivå som Finland hade år 2019 då det enligt Eurostats statistik fanns 838 000 personer med risk för fattigdom eller utslagning i Finland. Det nationella målet baserar sig på det allmänna målet på EU-nivå att fram till 2030 avsevärt minska fattigdomen och utslagningen.

För uppföljningen av framstegen samlar handlingsplanen sådana indikatorer för mätning av fattigdom som kan utnyttjas parallellt med AROPE-indikatorn (At Risk of Poverty or Social Exclusion), som används allmänt inom EU. Handlingsplanen innehåller sådana åtgärder för minskad fattigdom och utslagning som redan vidtagits eller som är under beredning. Det ges dessutom rekommendationer om framtida åtgärder för att målet ska kunna nås före 2030.

Särskild fokus i handlingsplanen ligger på fattigdomen hos barnfamiljer och pensionärer.

Nyckelord fattigdom, utslagning, ojämlikhet, handlingsplaner

ISBN PDF 978-952-00-9999-2

ISSN PDF 1797-9854

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-9999-2>

Action Plan for Reducing Poverty and Social Exclusion by 2030

Publications of the Ministry of Social Affairs and Health 2022:15**Publisher** Ministry of Social Affairs and Health**Group author** Ministry of Social Affairs and Health**Language** Finnish**Pages**

58

Abstract

Finland has set itself the target of reducing the number of people living at risk of poverty and social exclusion by 100,000 by the year 2030. One third of these people should be children. The initial target level is based on the year 2019 when, according to Eurostat, the risk of poverty and social exclusion affected 838,000 people in Finland. The national target is based on the general EU-level target of reducing poverty and social exclusion significantly by 2030.

For the purpose of monitoring progress, the Action Plan brings together indicators for measuring poverty, which can be used alongside the AROPE (At Risk of Poverty or Social Exclusion) indicator that is commonly used in the EU. The Action Plan contains measures that have already been taken or are being prepared to reduce poverty and social exclusion. The Action Plan also puts forward recommendations for future measures to reach the target by 2030.

The Action Plan pays particular attention to the poverty of families with children and pensioners.

Keywords poverty, social exclusion, inequality, action plans**ISBN PDF** 978-952-00-9999-2**ISSN PDF**

1797-9854

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-9999-2>

Sisältö

1	Johdanto	7
2	Euroopan unionin tavoite vähentää köyhyyttä ja syrjäytymistä vuoteen 2030 mennessä	9
2.1	Köyhyyden vähentäminen osana Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilaria	9
2.2	Kansallisten tavoitteiden asettaminen.....	11
2.3	EU-tason käsittelyt ja seuranta	12
2.4	Kansallisen toimintasuunnitelman valmistelu.....	13
3	Lapsiperheköyhyys	15
4	Eläkeläisköyhyys	19
5	Köyhyyttä ja syrjäytymistä mittaavat indikaattorit ja niiden seuranta	22
5.1	AROPE-mittaristo	24
5.2	Täydentävät tuloköyhyysmittarit.....	25
5.3	Muita kansallisia mittareita	30
5.4	Indikaattoreiden ja edistymisen seuranta.....	32
6	Toimenpiteet köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi	33
6.1	Toteutettuja ja valmistelussa olevia toimenpiteitä, joilla on vaikutusta köyhyyden ja syrjäytymisen vähentymiseen.....	33
6.2	Suosituksia tuleviksi toimenpiteiksi.....	48
	Liitteet	52
	Liite 1. Köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämisen pyöreässä pöydässä (11.5.2022) esiin nousseita tarvittavia toimenpiteitä ja tunnistettuja haasteita	52
	Liite 2. Liitetaulukot.....	54

1 Johdanto

Köyhyys koskettaa tälläkin hetkellä merkittävää osaa suomalaisista. Eurostatin mukaan vuonna 2019 Suomessa oli 838 000 köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevaa henkilöä. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen tavoitteena on vähentää köyhyyttä ja eriarvoisuutta, pienentää tuloeroja sekä edistää hyvinvointitaloutta ja edellytyksiä ihmisen hyvälle elämälle läpi koko elämänkaaren. Köyhyyden ja syrjäytymisen vähentäminen on myös EU-tasolla yksi sosiaalisten oikeuksien pilarin toimeenpanemiseksi asetetuista yleistavoitteista.

EU:ssa sovitun tavoitteen mukaisesti köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrää tulisi pienentää vähintään 15 miljoonalla henkilöllä vuoteen 2030 mennessä. Suomi on asettanut omaksi kansalliseksi tavoitteekseen vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien henkilöiden määrää vuoteen 2030 mennessä 100 000 henkilöllä, joista vähintään kolmasosan tulisi olla alle 18-vuotiaita eli lapsia. Tavoitteen lähtötasona toimii vuosi 2019. Suomi katsoo, että EU:n tavoite köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrän vähentämiseksi on tärkeää jatkoa aiemmalle Eurooppa 2020 -strategian tavoitteelle.

Köyhyys- tai syrjäytymisriski kuvaa sitä osaa väestöstä, joka on joko pienituloisen kotitalouden jäsen, kokee vakavaa aineellista ja sosiaalista puutetta tai asuu vajaatyöllisessä kotitaloudessa. Köyhyys- tai syrjäytymisriskiä mittaavan AROPE-yhdistelmäindikaattorin (*At Risk Of Poverty or Social Exclusion*) lisäksi tavoitteen saavuttamista tarkastellaan kansallisella tasolla myös muiden indikaattoreiden avulla. Toimintasuunnitelmaan on koottu köyhyyttä mittaavia indikaattoreita, joiden kautta voidaan arvioida edistymistä.

Toimintasuunnitelmaan on koottu myös köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi jo toteutettuja ja suunniteltuja toimia vuodesta 2019 eteenpäin. Lisäksi toimintasuunnitelmassa esitetään suosituksia tuleviksi toimenpiteiksi, jotka tukevat köyhyyden ja syrjäytymisen määrätietoista vähentämistä vuoteen 2030 mennessä.

Tässä toimintasuunnitelmassa kiinnitetään erityistä huomiota lapsiperheiden ja eläkeläisten köyhyyteen. EU-tason tavoitteessa 15 miljoonasta köyhyys- tai syrjäytymisriskistä pois nostettavasta on erikseen todettu, että viisi miljoonaa heistä tulee olla lapsia. Suomi on myös asettanut jo edellä mainitun lapsia koskevan kansallisen erillistavoitteen. Lapsiperheköyhyyden lisäksi pääministeri Marinin hallituksen hallitusohjelmassa korostetaan eläkeläisköyhyyden määrätietoista vähentämistä.

Tätä toimintasuunnitelmaa on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä. Työstämisen yhteydessä on kuultu eri sidosryhmiä erityisesti köyhyyden ja syrjäytymisen mittaamisen sekä toimenpidesuositusten osalta. Toimintasuunnitelmassa esitetyt tilastotiedot perustuvat pääasiassa Tilastokeskuksen ja Eurostatin tietoihin.

2 Euroopan unionin tavoite vähentää köyhyyttä ja syrjäytymistä vuoteen 2030 mennessä

2.1 Köyhyyden vähentäminen osana Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilaria

Vuonna 2017 julkistettu Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilari sisältää 20 periaatetta, jotka antavat suuntaviivoja kohti vahvempaa sosiaalista Eurooppaa. Pilarin keskiössä ovat yhtäläiset mahdollisuudet ja pääsy työmarkkinoille, oikeudenmukaiset työolot sekä sosiaalinen suojelu ja osallisuus. Euroopan komission maaliskuussa 2021 esittämässä sosiaalisten oikeuksien pilarin toimintasuunnitelmassa annetaan ohjeistusta pilarin täytäntöönpanoon muun muassa työllisyyden, osaamisen, terveyden ja sosiaalisen suojelun alalla.

EU-johtajat vahvistivat Porton julistuksessa 8.5.2021 sitoumuksensa Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin täytäntöönpanoon ja suhtautuivat myönteisesti pilarin toimintasuunnitelman työllisyyttä, osaamista ja köyhyyden vähentämistä koskeviin vuoden 2030 yleistavoitteisiin. Porton julistuksessa todetaan, että EU:n jäsenvaltioiden päämiehet sitoutuvat vähentämään eriarvoisuutta, puolustamaan oikeudenmukaisia palkkoja sekä torjumaan sosiaalista syrjäytymistä ja köyhyyttä. Erityisesti tavoitteena on torjua lapsiköyhyyttä sekä puuttua syrjäytymisriskiin, joka kohdistuu erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin yhteiskuntaryhmiin, kuten pitkäaikaistyöttömiin, vanhuksiin, vammaisiin henkilöihin ja asunnottomiin.

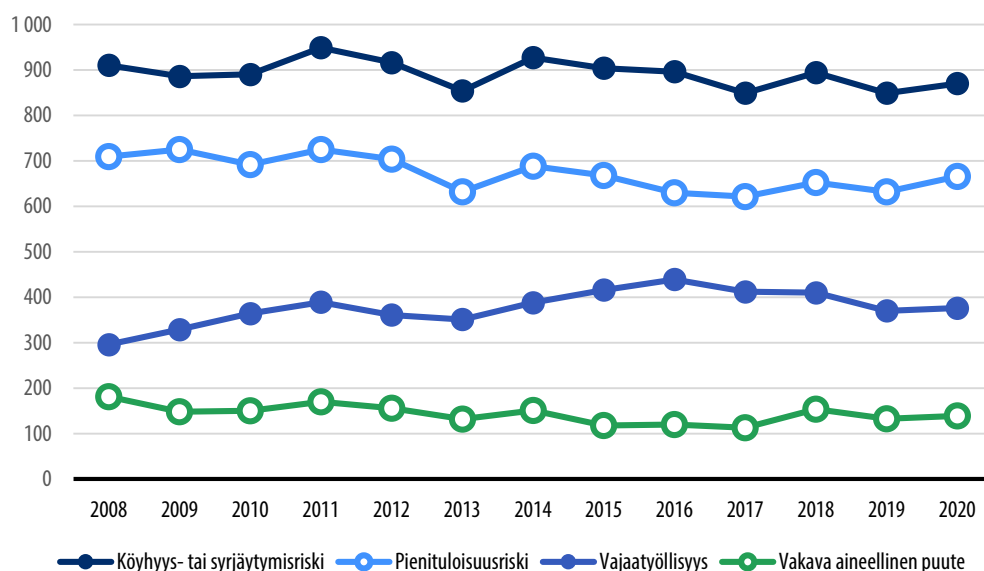
EU:n uudet työllisyyttä, osaamista ja köyhyyden vähentämistä koskevat yleistavoitteet ovat YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden suuntaisia. Jäsenvaltioiden tilannetta, tuloksia ja edistymistä seurataan sosiaali-indikaattoreiden tulostaululla ja sosiaalisten oikeuksien pilarin periaatteiden täytäntöönpanossa osana vakiintunutta politiikan koordinoitinkehystä, eurooppalaista ohjausjaksoa.

EU:n yleistavoitteen mukaan köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrää tulisi pienentää vähintään 15 miljoonalla henkilöllä vuoteen 2030 mennessä verrattuna vuoden 2019 tilanteeseen. Näistä 15 miljoonasta vähintään viiden miljoonan olisi oltava lapsia. Arviointi perustuu köyhyys- tai syrjäytymisriskiä kuvaavaan AROPE-yhdistelmäindikaattoriin. EU:n

määritelmän mukaan köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevat henkilöt elävät joko pienituloisuusriskissä, vakavassa aineellisessa ja sosiaalisessa puutteessa tai vajaatyöllisessä kotitaloudessa.

Aiemmin Eurooppa 2020 -strategian yhteydessä tavoiteltiin köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrän vähentämistä 20 miljoonalla henkilöllä vuoteen 2020 mennessä vuoden 2008 tasosta. Vuonna 2019 EU:ssa oli noin 91 miljoonaa köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevaa henkilöä, mikä oli lähes 12 miljoonaa vähemmän kuin vuonna 2008. Eurooppa 2020 -strategian kunnianhimoista köyhyystavoitetta ei kuitenkaan siis saavutettu, vaikka merkittävää edistystä tapahtuikin. Suomessa köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrä väheni Eurooppa 2020 -strategian voimassaoloaikana noin 50 000 henkilöllä, mikä myös jäi kauas kansallisesta tavoitetasosta. Seuraava kuvio havainnollistaa Eurooppa 2020 -strategian aikaista kehitystä Suomessa¹. Pienituloisuusriski ja vakava aineellinen puute laskivat Suomessa Eurooppa 2020 -strategian aikana, mutta vajaatyöllisyysindikaattori osoittaa merkittävää kasvua vuosien 2008 ja 2020 välillä.

Kuvio 1. Eurooppa 2020 -strategian aikainen kehitys Suomessa vuosina 2008–2020. Lähde: Eurostat

¹ Eurooppa 2020 -strategian aikana käytetty AROPE-indikaattori eroaa hieman vuoden 2030 tavoitteen seuraamiseen käytettävästä indikaattorista.

Vaikka köyhyys onkin vähentynyt EU:ssa viime vuosikymmenen aikana, ei heikoimmassa asemassa olevien suhteellinen tulotilanne ole kuitenkaan parantunut. Covid-19-pandemia on osaltaan pahentanut jo olemassa olevaa eriarvoisuutta.² Myös elinkustannusten nousu ja Venäjän hyökkäyksestä Ukrainaan aiheutunut äkillinen energiakustannusten kasvu vaikeuttavat erityisesti pienituloisten toimeentuloa. Lisäksi esimerkiksi kohtuuhintaisten asuntojen saatavuus ja sen vaikutukset pienituloisten asemaan ja eriarvoistumiseen herättävät huolta EU:ssa.

2.2 Kansallisten tavoitteiden asettaminen

Sosiaalisten oikeuksien pilarin toimintasuunnitelmassa EU:n jäsenvaltioita kehoitettiin määrittelemään omat kansalliset tavoitteensa työllisyyttä, osaamista ja köyhyyden vähentämistä koskevien EU:n kolmen yleistavoitteen osalta. Viime kädessä kansallisilla tavoitteilla varmistetaan johdonmukaisuus yleisen kehityksen ja yhteisen tavoitteen edistämiseksi vuoteen 2030 mennessä.

Euroopan komissio teki jäsenmaille esityksen kansallisiksi köyhyyden vähentämisen tavoitteiksi. Komission esitys sisälsi kaksi vaihtoehtoista menetelmää, joiden pohjalta kansallinen tavoite voitiin laskea. Molemmissa esityksissä jäsenmaiden yhteenlasketut tavoitteet tuottivat EU-tason tavoitetta vastaavan summan.

Komissio vetosi jäsenmaihiin, että kansallisten tavoitteiden asettaminen perustuisi EU-tason indikaattoreihin, mikä mahdollistaisi edistymisen seurannan yhteisesti hyväksytyjä ja käytössä olevia seurantamekanismeja käyttäen. Euroopan unionin neuvosto voi komission ehdotuksesta antaa eurooppalaiseen ohjausjaksoon liittyvien seurantamekanismien perusteella maakohtaisia suosituksia, joissa kehoitetaan toimiin, joilla tavoitteisiin voidaan päästä.

Komission esitykset perustuivat neljälle periaatteelle. Ensimmäkin komissio toivoi kaikkien jäsenmaiden asettavan kunnianhimoiset kansalliset tavoitteet, jotka ovat johdonmukaisia EU-tason tavoitteen kanssa. Toiseksi, kaikkien jäsenmaiden toivottiin hyödyntävän yhteisesti hyväksytyjä indikaattoreita, jotka mahdollistavat yhteismitallisen seurannan. Kolmanneksi komissio esitti, että heikommin suoriutuvien jäsenmaiden tavoitteiden tulisi olla tasoltaan suhteellisesti kunnianhimoisempia kuin paremmin suoriutuvien

---

² Suomessa sosiaaliturva- ja verojärjestelmä ovat tasoittaneet merkittävästi koronakriisin vaikutuksia tuloeroihin. Ks. [valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:56](#).

jäsenmaiden, huomioiden kuitenkin kansalliset erityispiirteet ja lähtötasot. Neljänneksi komissio toivoi paremmin suoriutuvien maiden asettavan myös kunnianhimoiset tavoitteet ja siten tuovan oman panoksensa yhteiseen tavoitteeseen.

Komission perusesityksen mukaan Suomen kansallinen tavoitetaso arvioitiin niin, että köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien määrää tulisi vähentää 83 000 henkilöllä vuoteen 2030 mennessä. AROPE-indikaattorin muutoksena tavoite tarkoittaisi 1,5 prosenttiyksikön vähennystä (Suomen AROPE-indikaattorin lähtötaso 15,4 %) kokonaisköyhyysasteessa. Vaihtoehdoisen esityksen mukainen tavoite Suomelle oli varsin matala, sillä siinä arvioitiin, että Suomen tulisi vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien määrää 36 000 henkilöllä. AROPE-indikaattorin muutoksena tämän tavoitteen toteutuminen tarkoittaisi 0,7 prosenttiyksikön vähennystä kokonaisköyhyysasteessa (15,4 %:sta 14,7 %:iin).

Suomi otti kansallisen tavoitteenasettelun lähtökohdaksi komission perusesityksen tavoitteen. Suomi asetti omaksi kansalliseksi tavoitteekseen vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien henkilöiden määrää 100 000 henkilöllä vuoteen 2030 mennessä. Näistä 100 000 henkilöstä vähintään kolmasosa, eli käytännössä hieman yli 33 000 henkilöä, tulisi olla lapsia. Tavoitteen lähtötasona toimii vuosi 2019, jolloin Suomessa oli köyhyys- tai syrjäytymisriskissä eläviä Eurostatin mukaan noin 838 000 henkilöä. Tavoitteen saavuttaminen edellyttäisi siis sitä, että vuonna 2030 Suomessa köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrä olisi laskenut 738 000 henkilöön. Suomen kansallinen tavoite vastaa hyvin EU:n esittämään neljänteen periaatteeseen, jossa köyhyyden torjunnassa paremmin suoriutuvat maat asettavat kunnianhimoisen tavoitteen. Suomi ei siis pyri ainoastaan saavuttamaan EU:n asettamaa tavoitetta, vaan ylittämään sen.

2.3 EU-tason käsittelyt ja seuranta

Kesäkuussa 2022 kokoontunut työllisyys-, sosiaali-, terveys- ja kuluttaja-asiain neuvosto (nk. TSTK-neuvosto) keskusteli kansallisista tavoitteista. Porton sosiaalihuippukokouksessa ja Eurooppa-neuvostossa kesäkuussa 2021 EU-maiden johtajat olivat hyväksyneet EU:n työllisyyttä, osaamista ja köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämistä koskevat yleistavoitteet.

TSTK-neuvoston työtä tukevien EU:n työllisyyskomitean (EMCO) ja sosiaalisen suojelun komitean (SPC) puheenjohtajat esittelivät neuvostolle komiteoiden näkemyksen kansallisten tavoitteiden asettamisprosessista vuodelle 2030. Komiteat pitivät näkemyksessään hyvänä, että kaikki jäsenmaat antoivat ehdotuksensa kansallisiksi tavoitteiksi. Komiteat olivat myös tyytyväisiä siihen, että ehdotukset kansallisista köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämistä koskevista tavoitteista ovat yleisesti ottaen hyvin kunnianhimoisia ja niiden odotetaan lähestyvän EU-tason yleistavoitetta vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä

olevien määrää vähintään 15 miljoonalla. Tämä osoittaa komiteoiden näkemyksen mukaan, että jäsenvaltiot ovat vahvasti sitoutuneita vähentämään köyhyyttä EU:ssa tehokkailla toimilla. Lisäksi jäsenvaltiot, joissa köyhyys tai syrjäytyminen ovat korkeammalla lähtötasolla, ovat asettaneet lähtöasemaansa nähden kunnianhimoisia tavoitteita, mikä on tärkeää, jotta voidaan varmistaa ylöspäin suuntautuva lähentyminen tulevan vuosikymmenen aikana. Näkemyksessä todettiin myös, että enemmistö jäsenvaltioista asetti täydentävän tavoitteen vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien lasten määrää, mikä heijastaa sitä, että jäsenmaat pyrkivät estämään köyhyyden ylisukupolvista siirtymistä. Komiteat kehottivat näkemyksessään komissiota ottamaan huomioon jäsenvaltioiden asettamat kansalliset tavoitteet ja aloittamaan niiden edistymisen seurannan eurooppalaisella ohjausjaksolla.

TSTK-neuvostossa jäsenmaat kertoivat myös kokevansa tavoitteet erittäin tärkeiksi ja toivoivat jatkuvaa yhteistyötä jäsenmaiden välillä. Jäsenmaat jakoivat neuvostossa kokemuksiaan toimista, jotka ovat olleet kansallisesti menestyksekkäitä tavoitteiden saavuttamiseksi. Suomi kertoi omassa puheenvuorossaan kansallisen toimintasuunnitelman valmistelusta köyhyystavoitteen saavuttamiseksi. Suomi nosti myös esille kansalaisjärjestöjen merkityksen köyhyyden vähentämisen suunnittelussa ja toivoi, että tämä tapahtuisi myös EU-tasolla. Lisäksi Suomi ehdotti, että komissio ja tulevat puheenjohtajamaat pitäisivät jatkossa vuosittain tilaisuuksia köyhyys- ja syrjäytymistilanteen kehityksen seuraamiseksi ja hyvien käytäntöjen vaihtamiseksi.

2.4 Kansallisen toimintasuunnitelman valmistelu

Toimintasuunnitelmaa köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä. Valmistelun aikana on kuultu asiantuntijoita ja sidosryhmiä köyhyyden mittaamisen ja tarvittavien toimenpiteiden osalta. Köyhyyden vähentämisen tavoitteesta ja toimintasuunnitelmasta keskusteltiin 3.12.2021 sosiaaliturvauudistuksen ministeriseurantaryhmässä. Toimintasuunnitelmaan on pyydetty kommentteja myös sosiaaliturvakomitean puheenjohtajistolta.

Sosiaali- ja terveysministeri Hanna Sarkkinen sekä perhe- ja peruspalveluministeri Aki Lindén järjestivät 11.5.2022 köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämisestä pyöreän pöydän keskustelun, jonne kutsuttiin aiheen parissa työskenteleviä sidosryhmiä ja kolmannen sektorin toimijoita. Tilaisuudessa keskusteltiin tavoitteen saavuttamiseksi tarvittavista toimenpiteistä. Tarkempi listaus keskustelussa esiin nousseista toimenpide-ehdotuksista ja tunnistetuista haasteista on toimintasuunnitelman lopussa liitteessä 1.

Pyöreän pöydän keskusteluun osallistuneiden puheenvuoroissa korostui erityisesti toimivien palveluiden ja riittävän perusturvan merkitys köyhyyden vähentämisessä. Osallisuuden tukeminen nähtiin keskustelussa yhtenä keskeisimmistä syrjäytymistä torjuvista tekijöistä. Esiin nousi erityisesti myös lapsiperheiden kokema köyhyys ja tarve tehokkaille toimenpiteille sen vähentämiseksi. Puheenvuoroissa korostettiin ammattilaisten verkostomaisen työskentelyn ja asiakaslähtöisten palvelujen tärkeyttä. Myös palveluiden saatavuuden merkitystä pidettiin keskeisenä.

3 Lapsiperheköyhyys

Suomen kansallisen köyhyys- tai syrjäytymisriskin vähentämistavoitteen mukaisesti vähintään kolmasosan 100 000 henkilöstä tulee olla lapsia. Tavoitteen saavuttamisen kannalta ylisukupolvisen huono-osaisuuden katkaiseminen sekä kohdennetut toimenpiteet lasten ja lapsiperheiden aseman parantamiseksi ovat keskeisessä asemassa. Lapsiperheköyhyys ymmärretään lapsiperheiden taloudellisena niukkuutena, joka haittaa tai estää lasten oikeuksien toteutumista ja tarpeiden täyttymistä. Ilmiön torjuminen vaatii pitkäjänteistä ja laaja-alaista yhteiskuntapolitiikkaa sekä monialaisia toimenpiteitä, joiden toteuttaminen on sektoroituneessa etuus- ja palvelujärjestelmässä osoittautunut varsin haasteelliseksi. Lapsiperheiden sosiaaliturvassa tarvitaan sekä universaalia, kaikkia lapsiperheitä koskevaa sosiaalipolitiikkaa, kuten lapsilisiä ja perhevapaaetuuksia, että kohdennettuja toimia, jotka ottavat huomioon perheiden erilaiset tilanteet ja tarpeet.

Suhteellinen lapsiköyhyysaste³ (tuloihin perustuvan köyhyysrajan alapuolella olevissa kotitalouksissa elävien alle 18-vuotiaiden osuus lapsiväestöstä) aleni Suomessa 1960-luvulta aina 1990-luvun alkuun saakka. Vuosien 1994–2007 aikana lapsiköyhyys kuitenkin kolminkertaistui. Voimakkain kasvu ajoittui 1990-luvun jälkipuoliskolle. Vuoden 2007 jälkeen lapsiköyhyys on vuosittain jonkin verran vaihdellut, mutta selkeää muutostrendiä on vaikea erottaa. Lapsiperheiden suhteellisen köyhyysasteen kehitykseen liittyvät samat tulkintavaikkeudet kuin koko väestön kohdalla, sillä muutokset heijastavat osin kotitalouksien mediaanitulon kehitystä.

Vuonna 2019 EU-27:n alueella 22,8 prosenttia lapsista määrittyi AROPE-mittarilla köyhiksi, suomalaisista lapsista 13,8 prosenttia. Suomessa vanhemman tai vanhempien työttömyys on merkittävin syy lapsiperheköyhyyteen. Taustalla ovat tyypillisesti huoltajan niukka koulutus, työelämän muutokset ja usein myös maahanmuuttotausta. Erotilanteet,

---

3 Kotimaisissa tutkimuksissa sekä erilaisissa selvityksissä ja raporteissa käytetään termejä köyhyys (köyhyysaste) ja pienituloisuus (pienituloisuusaste) kirjavasti viitattaessa pelkästään tulojen perusteella tapahtuvan toimeentulon arviointiin. Toisaalta esimerkiksi Tilastokeskus käyttää tilastoissaan pääsääntöisesti termiä ”pienituloisuus” pelkästään tulojen perusteella tapahtuvissa tarkasteluissa. Tämä käytäntöjen kirjavuus heijastuu myös tähän toimintasuunnitelmaan, jossa termejä käytetään osin samaan indikaattoriin perustuvasta tarkastelusta. Asiayhteydestä kuitenkin ilmenee, milloin tarkastelu perustuu tulojen lisäksi (sijasta) muihin kriteereihin.

yksinhuoltajuus, sairaudet ja omaishoitajuus ovat merkittäviä riskejä perheen taloudelle. Yhden huoltajan kotitalouksissa elävillä lapsilla on suuri riski sijoittua pienituloisimpiin tuloiluokkiin. Sukupuolen mukaan tarkasteltuna heikoin tilanne on yksinhuoltajaäidin kanssa asuvilla lapsilla, jotka keskittyvät voimakkaasti alimpiin tuloiluokkiin. Köyhyysaste on keskimääräistä korkeampi pikkulapsiperheissä, joissa kaikki lapset ovat alle kouluikäisiä.

Erityistä huomiota on syytä kiinnittää maahanmuuttajataustaisten perheiden tilanteeseen. Ulkomaalaistaustaisten määrä ja siten osuus väestöstä on kasvanut merkittävästi viimeisten vuosikymmenten aikana. Vuoden 2021 lopussa Suomessa asui hieman yli 469 000 (8,5 % väestöstä) ulkomaalaistaustaista henkilöä. Ulkomaalaistaustainen väestö on keskimäärin nuorta, pääasiassa lapsia ja parhaassa työiässä olevia ihmisiä. Väestörakenne ilmenee erityisen selvästi lasten kohdalla, sillä joka kymmenes Suomessa asuva lapsi on ulkomaalaistaustainen ja osuus on yhä kasvussa.

Ulkomailla syntyneiden yli 18-vuotiaiden köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien osuus oli 24,9 prosenttia Suomessa vuonna 2019. Rajatummin vain EU-alueen ulkopuolella syntyneiden osuus oli 29,9 prosenttia, eli lähes kaksinkertainen suomalaistaustaisiin ja EU-alueella syntyneisiin verrattuna. Vielä huomiota herättävämpi on kuitenkin ulkomaalaistaustaisten lasten pienituloisuusaste, joka on lähes nelinkertainen suomalais-taustaisiin lapsiin nähden. Joidenkin taustamaaryhmien lapsista⁴ jopa yli puolet elää pienituloisissa perheissä. Sosioekonomisten haasteiden periytyvyyden katkaiseminen on erityisen tärkeää ulkomaalaistaustaisten lasten kohdalla.

Köyhissä lapsiperheissä tulonsiirtojen osuus käytettävissä olevista tuloista on suuri. Vuonna 2021 noin 10 prosenttia alle 18-vuotiaasta väestöstä asui toimeentulotukea saavassa kotitaloudessa. Yksinhuoltajaperheet ovat toimeentulotuen toiseksi suurin asiakasryhmä heti yksinasuvien miesten jälkeen, ja he saavat perustoimeentulotukea myös muita kotitalouksia pidempään. Maahanmuuttajataustaisilla tulonsiirtojen asema toimeentulon kokonaisuudessa on merkittävä ja perusturvaetuuksien käyttö on heidän keskuudessa muuta väestöä yleisempää. Maahanmuuttajataustaisten perusturvaetuuksien käyttö on yleisintä EU-alueen ulkopuolella syntyneillä, eli samalla taustamaaryhmällä, jossa lapsiperheköyhyys on huomattavan yleistä. Toisaalta vanhempien paremmasta työmarkkina-asemasta kielivien ansioon perustuvien etuuksien saajina maahanmuuttajataustaiset ovat selvästi suomalaistaustaisia harvemmin.

---

4 Asia ja Afrikka

Syrjäytymisriskit ovat usein paitsi ylisukupolvisia, myös kasautuvia, eli samoilla henkilöillä ja/tai kotitalouksilla ilmenee useampia köyhyyttä tai syrjäytymistä aiheuttavia tekijöitä. Jos lapsuuden perhe on saanut pitkään toimeentulotukea, lapsilla on todennäköisemmin aikuisiässä myös omia toimeentulo-ongelmia. Sosiaalisella taustalla ja ylisukupolvisuudella on suuri merkitys myös monissa lastensuojelun asiakkuuksissa. Erityistä huomiota tulisi-kin kiinnittää niihin lapsiin ja nuoriin, joilla esiintyy samaan aikaan useita hyvinvoinnin haasteita.

Perheen toimeentulon niukkuudesta johtuvat haasteet kuormittavat myös lapsia. Tutkimuksissa on raportoitu haasteista maahanmuuttajalasten ja toisen polven maahanmuuttajien koulumenestyksessä. Laajemminkin ulkomaalaistaustaisten lasten mahdollisuudet hyvinvointiin heikentyvät pienituloisuuden takia. Esimerkiksi ulkomaalaistaustaiset pojat kokevat kyselyiden mukaan hyvinvointinsa muita heikommaksi. Vaikka tästä ei voi suoraan tehdä johtopäätöstä pienituloisuuden vaikutuksesta hyvinvointiin, on kuitenkin selvää, etteivät nämä kaksi asiaa ole irrallisia toisistaan, vaan pienituloisuus on merkittävä sosiaalisten ongelmien taustatekijä ulkomaalaistaustaisilla nuorilla.

Lasten köyhyys- tai syrjäytymisriski määrittyy heidän kotitaloutensa vanhempien kautta. Näin ollen lasten nostaminen pois köyhyys- tai syrjäytymisriskistä edellyttää usein, että heidän vanhempiaan pystytään nostamaan pois köyhyydestä. Tällöin erityistä huomiota on kiinnitettävä esimerkiksi työllistymisen edistämiseen, työn ja hoivan yhteensovittamisen helpottamiseen ja erilaisten perhemallien, tilanteiden ja taustatekijöiden huomioimiseen, kun tukitoimia suunnitellaan ja toteutetaan. Maahanmuuttajataustaisten kokeman lapsiperheköyhyyden taustalla on perinteisiä lapsiperheköyhyttä aiheuttavia tekijöitä, mutta lisäksi muun muassa valtaväestöä yleisempi yksinhuoltajuus sekä pieni-palkkaisuus ja vajaatyöllisyys ovat merkittäviä selittäviä tekijöitä maahanmuuttajataustaisten lapsiperheiden köyhyyden taustalla.

Tarkempi työllisyysasteen⁵ tarkastelu selittää huomattavasti ulkomaalaistaustaisten tilannetta, sillä ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste on suomalaistaustaisia selvästi alhaisempi⁶, vaikkakin ero on viime vuosina kutistunut. Ulkomailla syntyneiden ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyysaste on noin 10 prosenttiyksikköä ja ulkomailla syntyneiden ulkomaalaistaustaisten naisten työllisyysaste noin 20 prosenttiyksikköä alhaisempi

5 Työllisyys- ja työttömyystilastoissa käytetään tilastomääritelmistä johtuen ulkomailla syntyneiden ulkomaalaistaustaisten käsitettä, jolloin pääosin hyvin nuori toinen sukupolvi ei sisälly tilastoon.

6 Vuonna 2019 ulkomailla syntyneiden ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste oli 15 prosenttiyksikköä suomalaistaustaisten työllisyysastetta alhaisempi, kun vastaavasti työttömyysaste oli 8,4 prosenttiyksikköä korkeampi.

kuin koko väestöllä. Alhaisemman työllisyyden lisäksi työuria määrittää usein katkonaisuus ja jaksot ansiotyön, koulutuksen ja perusturvaetuuksien varassa olemisen välillä. Ulkomaalaistaustaisten kokemat työllistymisen haasteet ovat moninaisia, mutta yleisesti ottaen muun muassa puutteet kielitaidossa ja ammattiosaamisessa, työmarkkinoiden syrjintä sekä hoivavastuun epätasa-arvoinen jakautuminen vaikuttavat taustalla. Monet näistä tekijöistä kohdistuvat erityisen voimakkaasti naisiin. Pääministeri Marinin hallituksen hallitusohjelmassa onkin nostettu esiin tarve toimenpiteille, jotka parantavat maahanmuuttajanaisten työllisyyttä. Useita toimenpiteitä onkin käynnistetty hallituskauden aikana, mutta näiden osalta on liian varhaista arvioida niiden vaikuttavuutta.

Köyhyyden vähentämistavoitetta on tarpeen pohtia eri kohderyhmien kautta. Yksi tapa on tarkastella AROPE-indikaattorin kolmea ulottuvuutta ja niiden yhdistelmiä. Suurin kohderyhmä lasten kohdalla ovat vajaatyölliset perheet, joissa elää noin kolmannes niistä lapsista, jotka ovat köyhyys- tai syrjäytymisriskissä. Tässä ryhmässä korostuvat erityisesti vanhempien työllisyyteen liittyvät toimet. Toinen merkittävä ryhmä ovat köyhyys- tai syrjäytymisriskiä enemmän kuin yhdellä mittarilla kokevat. Tässä ryhmässä korostuvat kokonaisvaltaisemmat ja monialaiset toimet.

Keskeistä on kiinnittää huomiota lasten ja nuorten osallisuuteen, varhaiskasvatukseen ja koulutukseen osallistumiseen sekä harrastamiseen. Myös koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten aikuisten yhteiskuntaan kiinnittymisen tukeminen on ratkaisevan tärkeää ylisukupolvisen huono-osaisuuden katkaisemiseksi. Ulkomaalaistaustaisille, ja erityisesti EU-alueen ulkopuolella syntyneille, kohdistetut toimet olisivat erityisen keskeisiä Suomen kansallisen köyhyyden ja erityisesti lapsiperheköyhyyden vähentämistavoitteen saavuttamisen näkökulmasta. Tarvittavien toimenpiteiden kirjo on laaja ja sen tulisi kohdistua sekä ulkomaalaistaustaisiin aikuisiin että lapsiin. Ulkomaalaistaustaisten lapsiperheköyhyyden vähentämisen kohdalla esiin nousee kotoutumiseen, kieleen ja kulttuurin liittyvät tekijät sekä yhteiskunnan vastaanottavuus, monimuotoisuus ja toisaalta sen syrjivät rakenteet. Tilanteeseen tulisi etsiä ratkaisuja monialaisesti kiinnittämällä huomiota muun muassa kotoutumis-, työllisyys-, koulutus-, sosiaali-, ja terveystalouden osa-alueisiin ja näiden yhteen nivomiseen, yleisesti palveluiden ja rahaetuuksien yhteyden vahvistamiseen sekä muun muassa työmarkkinoiden vastaanottavuutta vahvistaviin toimenpiteisiin.

4 Eläkeläisköyhyys

Vuonna 2021 Suomessa oli noin 1,5 miljoonaa omaa eläkettä saavaa. Eläketurvan tehtävä on turvata toimeentulon kohtuullinen säilyminen eläkkeelle siirryttäessä ja estää köyhyyttä. Työeläke ylläpitää työuran aikaisen toimeentulon tasoa. Kaikista pienituloisimmilla eläkeläisillä korostuu takuueläke. Sitä maksetaan eläkkeensaajille, joiden kansaneläke ja työeläke jää alle laissa määrätyn rajan. Vuoden 2021 lopussa takuueläkettä sai 116 700 henkilöä, joista 57 prosenttia oli alle 65-vuotiaita.

1960- ja 1970-luvuilla vanhusväestön köyhyys oli Suomessa vielä merkittävästi korkeampi kuin koko väestössä. Työeläkejärjestelmän kehittyessä vanhusväestön köyhyys laski muun väestön tasolle 1980-luvulla. Viimeisten vuosikymmenien aikana eläkeikäisten pienituloisuus on selvästi vähentynyt valtaosassa OECD-maita, mukaan lukien Suomessa. Osalla eläkeläisistä on silti suuriakin toimeentulovaikeuksia. On myös syytä huomioida, että eläkeläisten mahdollisuudet parantaa toimeentuloaan esimerkiksi työskentelemällä ovat rajalliset. Tämä korostaa lakisääteisten eläkkeiden merkitystä.

Yleisesti ottaen eläkeajan pienituloisuus ja tulot heijastavat henkilön aikaisempaa tulo- tasoa. Matalat työuran aikaiset ansiot johtavat matalaan työeläkkeeseen. Monet pienituloiset eläkeläiset olivat pienituloisia jo ennen eläkkeelle siirtymistä. Tästä näkökulmasta korostuu erityisesti nuorena työkyvyttömäksi jääneet. Heillä työeläke jää usein matalaksi, sillä työeläkettä ei ollut ehtinyt juuri kertyä ja ansiotaso, jonka perusteella tulevan ajan eläke määräytyy, on tyypillisesti ollut matala. Eläkeläisköyhyyden ehkäisemisen kannalta keskeiset toimet liittyvätkin työikäisen väestön työllisyyden edistämiseen ja työkyvyn ylläpitämiseen. Lisäksi on tärkeää, että esimerkiksi nuorena vammautuneille tai syntymästään saakka vammaisille turvataan riittävä eläkeajan toimeentulo eläke- ja muilla sosiaaliturvaetuuksilla.

EU:n käyttämä köyhyys- tai syrjäytymisriskiä kuvaavaa AROPE-yhdistelmäindikaattori on vanhuuseläkeläisten osalta ongelmallinen, koska vajaatyöllisyyden laskennassa ei oteta huomioon 60-vuotiaita tai sitä vanhempia. Täten yhdistelmäindikaattori perustuu vanhuuseläkeikäisten osalta käytännössä vain tuloköyhyysriskiä ja aineellista puutetta kuvaaviin mittareihin.

Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävät yli 64-vuotiaat koostuvat käytännössä Suomessa tuloköyhyysriskissä (pienituloisuusriski) elävistä. Eurostatin tilastojen mukaan Suomessa 15,3 prosenttia yli 64-vuotiaista oli köyhyys- tai syrjäytymisriskissä vuonna 2019, kun tuloköyhyysriskissä elävien osuus (köyhyysrajana 60 prosenttia mediaanitulosta) oli 14,4 prosenttia. Koko väestöstä tuloköyhyysriskissä oli 11,6 prosenttia. AROPE-indikaattorin toisen ulottuvuuden, eli aineellisen puutteen, perusteella huono-osaisuus on suomalaisilla eläkeikäisillä vähäistä. Suomessa 65 vuotta täyttäneistä 1,3 prosenttia koki vuonna 2020 vakavaa aineellista puutetta, kun 18–64-vuotiaista näin koki 3,2 prosenttia.

On havaittu, että kuva vanhuuseläkeläisten köyhyysriskistä on herkkä käytetylle köyhyysrajalle. Tuloköyhyysriski on eläkeläisillä jopa yli kolme kertaa pienempi, mikäli käytetään 50 prosentin köyhyysrajaa 60 prosentin rajan sijasta. Kun 60 prosentin rajalla eläkeikäisten tuloköyhyysriski on pari prosenttiyksikköä suurempi kuin koko väestössä, 50 prosentin rajalla tuloköyhyysriskit ovat hyvin lähellä toisiaan. Monet eläkeläiset sijoittuvat tuloiltaan lähelle useimmiten käytettyä 60 prosentin rajaa. Köyhyysvaje eli keskitulojen etäisyys pienituloisuusrajasta on myös eläkeläisillä pienempi kuin koko väestöllä. Tästä seuraa se, että eläkeläisten tuloköyhyysriskin kehitys on herkkä väestön mediaanitulossa ja täten köyhyysrajassa tapahtuville muutoksille. Esimerkiksi osin koronapandemian seurauksena tuloköyhyysraja laski vuosien 2019 ja 2020 välillä. Tähän yhteydessä ollut tuloköyhyyden yleisyyden lasku vuosien 2019 ja 2020 välillä oli Suomessa voimakkaampaa vanhuuseläkeikäisillä kuin työikäisillä.

Eläkeläisten keskuudessa tuloköyhyys on muita yleisempää kaikkein nuorimmilla ja vanhimmilla eläkeläisillä sekä yksin asuvilla. Nuorimmat eläkeläiset ovat yleisesti ottaen työkyvyttömyyseläkeläisiä. Yli 74-vuotiaissa eläkeläisissä naisten tuloköyhyys on yleisempää kuin miehillä, mikä johtuu osin siitä, että ikäryhmässä on paljon yksinasuvia naisia. Ikään-tyneiden naisten ja miesten ero tuloköyhyyden yleisyydessä on kuitenkin kaventunut kuluneen parinkymmenen vuoden aikana. Kokonaisuudessaan yli 74-vuotiaiden tuloköyhyys on myös laskenut. Vanhuuseläkeikäisillä pitkät tuloköyhyyssjaksot ovat tyypillisempiä kuin nuoremmissa ikäryhmissä. Pitkittynyt pienituloisuuskin on selvästi vähentynyt yli 75-vuotiailla 2010-luvulla. Yleisempi pitkittynyt tuloköyhyys liittyy osin siihen, että vanhuuseläkeikäisillä tulot eivät usein juurikaan muutu. Eläkkeellä olon aikana tulot suhteessa työikäisten tuloihin tyypillisesti laskevat, mikä nostaa tuloköyhyyden riskiä.

Koettujen toimeentulo-ongelmien yleisyys on eläkeikäisillä vähäisempää kuin muulla väestöllä. Koetut toimeentulovaikkeudet ovat keskimääräistä yleisempiä 55–85-vuotiaiden eläkeläisten keskuudessa terveytensä heikoksi kokevilla, alimpaan tulokolmannekseen kuuluvilla, vuokralla asuvilla sekä yksin asuvilla.

Vanhuuseläkeikäisillä toimeentulotuen saanti on myös selvästi muuta aikuisväestöä vähäisempää. Vuonna 2021 yli 65-vuotiaasta väestöstä 1,7 prosenttia oli saanut toimeentulotukea vuoden aikana, kun koko väestössä osuus oli 7,7 prosenttia. Vanhuuseläkeikäiset saavat tyypillisesti toimeentulotukea terveydenhoito- ja lääkemenoihin. Terveystuolto- ja lääkemenojen huomioiminen onkin merkityksellistä, kun ajatellaan eläkeläisten toimeentuloa kokonaisuudessaan. Tutkimuksista on ilmennyt, että eläkeläiset kokevat useimmin vaikeuksia juuri terveystuoltojen kattamisessa. Pienituloiset eläkeläiset käyttävät julkisia sosiaali- ja terveystuoltoja suurituloisia enemmän. Terveystuoltoihin liittyvien maksujen ja lääkemenojen huomioiminen kasvattaa erityisesti ikääntyneiden tuloköyhyyseriskiä.⁷ Eläkeläisten osalta on tärkeää tarkastella käytettävissä olevien tulojen riittävyyttä suhteessa menoihin.

Myös asumismenojen ja -muodon huomioiminen on merkityksellistä eläkeläisten toimeentuloa arvioidessa. Vanhuuseläkeikäiset asuvat usein velattomassa omistusasunnossa. Vanhuuseläkeikäiset omistusasujat kokevat vuokralla asuvia selvästi vähemmän taloudellisia vaikeuksia. Mikäli tuloköyhyyttä laskettaessa otetaan huomioon laskennallinen asuntotulo – eli omistusasujien taloudellinen hyöty vuokralla asumiseen verrattuna, laskee se huomattavasti eläkeläisten tuloköyhyyseriskiä ja heidän suhteellinen asemansa verrattuna työkäisiin paranee.

Yleisesti ottaen työllisyyden vahvistaminen, työkyvyn ylläpito ja vakaat työurat luovat tärkeimmän pohjan riittävälle eläketurvalle ja täten myös matalalle eläkeläisköyhyydelle. Nykyisistä eläkeläisistä pienituloisuus korostuu takuu- ja kansaneläkkeensaajilla. Niiden tasolla sekä eläkkeensaajien asumistuella voidaan vaikuttaa tuloköyhyyden yleisyyteen. Toisaalta takuueläkkeen taso on korkeampi, kuin muiden perusturvaetuoksien, sillä perusturvan riittävyyden arviointiraportin (2019) perusteella takuueläkettä saavien tulot ylittävät vähimmäismääräistä kulutusta kuvaavan viitebudjetin tason, toisin kuin esimerkiksi työmarkkinatukea tai vähimmäismääräistä sairauspäivärahaa saavien tulot. Eläkkeensaajien korkeampaa perusturvan tasoa on perusteltu muun muassa sillä, että eläke on pitkäaikainen etuus.

---

7 Tervola, J. & Aaltonen, K. & Heino, P. & Kajantie, M. & Kari, H. & Ollonqvist, J. (2020) Kotitalouksien terveystuoltojen vaikutukset köyhyyteen Suomessa. INVEST Working Paper 01/2020. [Linkki julkaisuun](#).

5 Köyhyyttä ja syrjäytymistä mittaavat indikaattorit ja niiden seuranta

Kansallisen köyhyiden ja syrjäytymisen vähentämistavoitteen etenemistä seurataan EU-tasolla köyhyys- tai syrjäytymisriskiä mittaavan AROPE-indikaattorin avulla. Sosiaali- ja terveysministeriö on koostanut yhdessä asiantuntijoiden kanssa kansallisen indikaattorikonaisuuden, jota voidaan hyödyntää AROPE-indikaattorin lisänä tavoitteen edistymisen tarkastelemisessa. Köyhyiden mittaamisen ja indikaattoreiden osalta kuultiin julkishallinnon asiantuntijoiden ja tiedeyhteisön edustajien näkemyksiä.

Indikaattorilistausta pohdittaessa esiin nousi kysymys siitä, tarvitsevatko erilaiset toimenpidelistaukset tuekseen määrällisiä arvioita toimenpiteiden vaikuttavuudesta köyhyystavoitteen osalta. Käytännössä tämä koskisi lähinnä toimeentuloturvaetuuksiin ja välittömään verotukseen jo tehtyjen muutosten välittömien (”staattisten”) yhteisvaikutusten arviointia tai vaihtoehtoisesti esimerkkejä mahdollisten toimeentuloturvaetuuksiin ja verotukseen tehtävien uudistusten välittömien vaikutusten suuruusluokasta.⁸ Tämä työ tulisi pyrkiä yhdistämään muissa hankkeissa tehtävään työhön (esim. sosiaaliturvakomitea).

EU-tasolla Suomen edistymistä tullaan seuraamaan osana eurooppalaista ohjausjaksoa. Kansallisella tasolla tilastotietoja seurataan ja arvioidaan sosiaali- ja terveysministeriössä vuosittain. Lisäksi vuonna 2026 tehdään laajempi puoliväliarviointi.

Tarkempaa tilastotietoa pienituloisten määrästä ja pienituloisuusasteesta kotitalouden elinvaiheen sekä sosioekonomisen aseman mukaan esitetään toimintasuunnitelman liitteessä 2.

---

⁸ Muutosten työllisyysvaikutusten hahmottamiseen on olemassa SISU-mikrosimulointimallia hyödyntävä mallityökalu. Tämä perustuu yleisessä tutkimuskirjallisuudessa havaittujen työvoiman tarjontajousten suoraviivaiseen soveltamiseen (työllisyyden muutos suhteessa työllistymisen taloudellisissa kannustimissa tapahtuviin muutoksiin). Työllisyysvaikutusten arvioinnin tarpeellisuutta korostaa EU:n AROPE-indikaattoreihin sisältyvä vajaatyöllisyysindikaattori.

Tarkastelujen keskeisimmän tilastopohjan muodostavat:

- **Eurostatin EU-SILC aineisto ja siitä johdetut indikaattorit (ks. AROPE alla),**
- **Tilastokeskuksen tulonjakotilaston kokonaisaineisto**
- **Tilastokeskuksen tulonjakotilaston otosaineisto**

Kunkin tarkastelun yhteydessä tulisi kiinnittää huomiota käytettyyn tilastolähteeseen. Eri tilastolähteiden välillä on määritelmällisiä ja menetelmällisiä eroja, joten samankin indikaattorin arvo voi poiketa tilastolähteiden välillä. EU-SILC on Suomen osalta kerätty samalle otokselle kuin tulonjakotilaston otosaineisto, mutta aineiston jatkokäsittelyn seurauksena Eurostatin ja Tilastokeskuksen raportoimissa luvuissa voi olla pieniä eroja. Tulonjakotilaston kokonaisaineiston käytettävissä olevan tulon käsite poikkeaa jossain määrin tulonjakotilaston otosaineiston käytettävissä olevan tulon käsitteestä. Tulonjakotilaston otosaineistosta julkaistaan tulonjakotietoja eri käytettävissä olevan tulon määritelmillä. Tässä toimintasuunnitelmassa on pyritty noudattamaan kansainvälisten tulotilastosuositusten mukaista määritelmää, joka ei sisällä myyntivoitoista saatavia tuloja tai laskennallista asuntotuloa. Kokonaistilaston käytettävissä olevan tulon käsitteeseen veronalaiset luovutusvoitot sisältyvät. Kokonaistilaston ja otostilaston välillä on muitakin määritelmällisiä ja tiedonkeruuseen liittyviä menetelmällisiä eroja. Seurannassa pyritään käyttämään kokonaisaineiston tietoja, milloin tämä tietosisällön perusteella on mahdollista. Näin vältetään otanta-aineiston vastauskatoon ja satunnaisvaihteluun liittyvät ongelmat.

Toistaiseksi tulonjakotilaston kokonaisaineistosta ei tuoteta kaikkia niitä tarkasteluja, jotka ovat saatavilla otosaineistosta, vaikka nämä kokonaisaineiston tietosisällön pohjalta olisi tuotettavissa. Näiden indikaattorien osalta on tässä käytetty otosaineiston tietoja, mutta jatkossa tavoitteena on siirtyä entistä enemmän kokonaisaineiston pohjalta tapahtuvaan seurantaan.

Tiedot on pääsääntöisesti poimittu Eurostatin ja Tilastokeskuksen kaikille avoimista tietokannoista.

5.1 AROPE-mittaristo

Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä oleviksi luetaan ne henkilöt, jotka kuuluvat pienituloiseen kotitalouteen, kokevat vakavaa aineellista ja sosiaalista puutetta tai asuvat vajaatyöllisessä kotitaloudessa. Köyhyys- tai syrjäytymisriskiä mitataan AROPE-indikaattorilla (*At Risk of Poverty or Social Exclusion*), jota käytetään EU-tasolla tavoitteiden seurannassa. Henkilön katsotaan mittarin mukaan olevan köyhyys- tai syrjäytymisriskissä, mikäli hän on riskissä yhdelläkin kolmesta osaindikaattorista. Eurostat julkaisee AROPE-indikaattorin luvut vuosittain EU:n tulo- ja elinoloilaston (EU-SILC) kautta. AROPE:n osaindikaattorit ovat:

1. Pienituloisuus

Ne henkilöt, joiden kotitalouden käytettävissä olevat tulot kulutusyksikköä kohti ovat pienemmät kuin 60 prosenttia maan vastaavasta mediaanitulosta.

2. Vakava aineellinen ja sosiaalinen puute

Kotitaloudella on puutteita aineellisessa ja sosiaalisessa elintasossa, jos perustarpeisiin liittyviä puutteita koetaan vähintään seitsemällä ulottuvuudella kolmestatoista, sen vuoksi, että niihin ei ole varaa. Mittarin ulottuvuudet ovat:

Ei ole varaa...

- maksaa vuokraa, asuntolainan lyhennystä tai laskuja ajallaan
- odottamattomiin menoihin
- yhden viikon lomaan vuodessa kodin ulkopuolella
- lihaa, kalaa tai vastaavaa kasvisvaihtoehtoa sisältävään ateriaan vähintään joka toinen päivä
- pitää asuntoa riittävän lämpimänä
- auton henkilökohtaiseen käyttöön
- kuluneiden huonekalujen korvaamiseen uusilla
- internet-yhteyteen
- kuluneiden vaatteiden korvaamiseen uusilla
- kaksiin kunnolla istuviin kenkiin
- käyttää pientä määrää rahaa joka viikko omiin henkilökohtaisiin menoihin
- säännölliseen vapaa-ajan toimintaan
- kokoontumiseen ystävien tai sukulaisten kanssa kerran kuukaudessa syömisen, kahvittelun tai vastaavan merkeissä

3. Vajaatyöllisyys

Vajaatyöllisyyttä kuvaava indikaattori lasketaan kotitalouksien työkäisen (18–64-vuotiaat) väestön työllisyysasteen perusteella. Mittari kuvaa sitä, kuinka suuri osa väestöstä elää kotitalouksissa, joissa työkäisten työllinen aika jää vähäisemmäksi kuin 20 prosenttia mahdollisesta työhön käytettävissä olevasta ajasta. 18–24-vuotiaat opiskelijat ja alle 65-vuotiaat eläkkeensaajat jätetään ulkopuolelle työllisen ajan ja mahdollisen työhön käytettävissä olevan ajan laskennasta, mutta he voivat määräytyä asuvaksi vajaatyöllisessä kotitaloudessa, jos kotitaloudessa on muita työkäisiä, jotka täyttävät vajaatyöllisyyden kriteerit.

AROPE-mittariston haasteellisuuksista johtuen sen osaindikaattoreita on hyödyllistä tarkastella myös erilaisina yhdistelminä. Esimerkiksi aineellisen ja sosiaalisen puutteen sekä pienituloisuuden yhtäaikaaisuutta tarkastelemalla voidaan saada kattavampi kuva köyhyysilmiöstä ja sen syvyydestä.

5.2 Täydentävät tuloköyhyysmittarit

1. Pienituloisuusaste vaihtoehtoisilla suhteellisilla pienituloisuusrajoilla

Pienituloisuusastetta voidaan tarkastella erilaisten suhteellisten pienituloisuusrajojen kautta. Yleisimmin käytetty pienituloisuuden raja on 60 % koko väestön mediaanitulosta. Pienituloisuusastetta lasketaan tavallisesti kahdella eri tulokäsitteellä: käytettävissä olevat rahatulot ja käytettävissä olevat tulot. Tilastokeskuksen otosaineistosta on saatavissa tiedot 40 %, 50 % sekä 60 % rajoilla. Eurostat julkaisee EU-SILC:iin perustuen tietoa myös 70 % rajalla. Taulukossa 1 tulokäsitteenä on käytetty Eurostatin käyttämää tulokäsitettä, eli käytettävissä olevat rahatulot (pl. myyntivoitot).

Taulukko 1. Pienituloisuusaste eri suhteellisilla pienituloisuusrajoilla vuosina 2012–2020 (%).

Lähde: Tilastokeskus, tulonjakotilasto.

Pienituloisuusraja	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
40 % koko väestön mediaanitulosta	2,1	2,4	2,3	2,2	1,9	2,1	2,0	1,7	1,7
50 % koko väestön mediaanitulosta	5,4	5,6	5,3	4,9	4,9	5,3	5,4	5,2	4,2
60 % koko väestön mediaanitulosta	11,9	12,8	12,5	11,7	11,5	12,1	11,8	12,3	10,9

2. Pienituloisuusaste kiinteällä pienituloisuusrajalla

Kiinteä pienituloisuusraja on euromääräinen tietyn vuoden tulotasoon kiinnitetty pienituloisuusraja. Valitun vuoden pienituloisuusrajaa tarkistetaan vain rahan arvon muutosta vastaavasti. Kiinteän pienituloisuusrajan avulla voidaan tarkastella pienituloisuutta riippumatta väestön mediaanitulon vaihtelusta.

Taulukossa 2 on esitetty pienituloisuusaste vuosina 2012–2020 vuosien 2015 ja 2019 kiinteillä pienituloisuusrajoilla (60 % valitun vuoden mediaanitulosta hintojen muutoksella korjattuna). Tilastokeskuksen mukaan pienituloisuuden euromääräinen raja vuonna 2015 oli yhden hengen taloudessa vajaat 1 230 euroa kuukaudessa ja vuonna 2019 vajaat 1 280 euroa kuukaudessa vuoden 2020 hintatasossa.

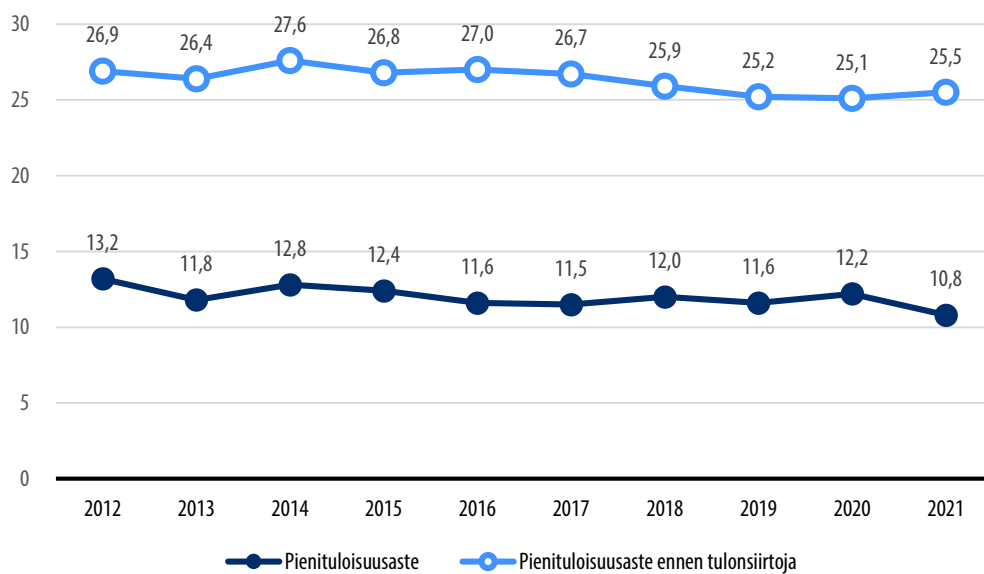
Taulukko 2. Pienituloisuusaste vuosien 2015 ja 2019 kiinteillä pienituloisuusrajoilla vuosina 2012–2020 (%). Lähde: Tilastokeskus, tulonjakotilasto.

Kiinteä pienituloisuusraja	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Vuosi 2019	13,8	14,4	14,8	13,9	13,1	13,1	12,6	12,3	11,2
Vuosi 2015	11,7	12,3	12,3	11,7	11,1	10,7	10,3	10,3	9,4

3. Pienituloisuusaste ennen saatuja tulonsiirtoja

Eurostat (EU-SILC) julkaisee tietoa pienituloisuusasteesta ennen saatuja tulonsiirtoja (lukuun ottamatta eläkkeitä). Kuviossa 2 on esitetty pienituloisuusaste Suomessa ennen saatuja tulonsiirtoja sekä niiden jälkeen vuosina 2012–2021. Kuviosta voidaan nähdä, että tulonsiirrot madaltavat merkittävästi pienituloisuusastetta.

Kuvio 2. Pienituloisuusaste (ml. tulonsiirrot) ja pienituloisuusaste ennen saatuja tulonsiirtoja vuosina 2012–2021 (%). Lähde: Eurostat

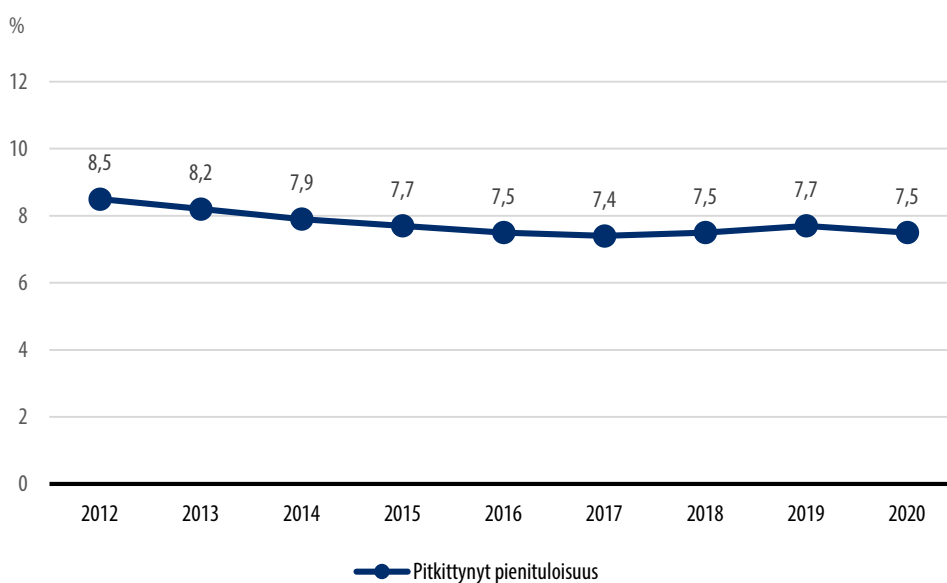
4. Pitkittynyt pienituloisuus

Tietoa pitkittyneestä pienituloisuudesta julkaisevat Eurostat (otosaineisto) ja Tilastokeskus (kokonaisaineisto).

Tilastokeskuksen määritelmän mukaan henkilön katsotaan olevan pitkittyneesti pienituloinen silloin, kun hän on kuulunut pienituloiseen asuntokuntaan tilastovuoden lisäksi kolmen edellisen vuoden aikana vähintään kahtena vuotena. Asuntokunta on pienituloinen silloin, kun asuntokunnan ekvivalentti (aikuisten ja lasten lukumäärään suhteutettu) tulo on pienempi kuin 60 prosenttia koko väestön mediaanitulosta.

Kuviossa 3 on esitetty pitkittyneesti pienituloisten henkilöiden osuus Suomen asuntoväestössä vuosina 2012–2020. Pitkittynyt pienituloisuus on vähentynyt kyseisenä ajanjaksona yhden prosenttiyksikön verran.

Kuvio 3. Pitkittyneesti pienituloisten henkilöiden osuus Suomen asuntoväestössä vuosina 2012–2020 (%).
Lähde: Tilastokeskus, tulonjakotilasto.

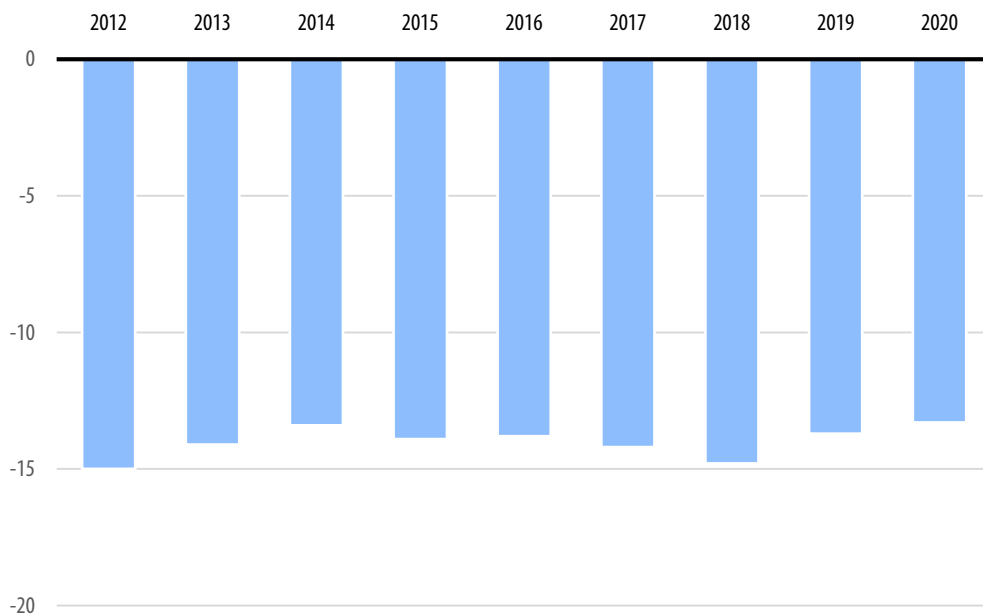

5. Köyhyyskuilu / köyhyysvaje

Köyhyyskuiluindikaattori osoittaa, kuinka paljon pienituloiselta väestöltä keskimäärin puuttuu tuloja, jotka nostaisivat heidät pienituloisuusrajalle. Indikaattori mittaa pienituloisuusrajan alittaneiden mediaanitulojen ja pienituloisuusrajan etäisyyttä. Köyhyyskuilua voidaan tarkastella esimerkiksi 40 %, 50 % ja 60 % pienituloisuusrajoilla. Alla kuviossa 4 köyhyyskuilua tarkastellaan 60 % pienituloisuusrajalla. Tietoa julkaisee Tilastokeskus (otosaineisto).

Kuvio 4. Köyhyyskuilu vuosina 2012–2020, prosenttia pienituloisuusrajasta.

Lähde: Tilastokeskus, tulonjakotilasto.

5.3 Muita kansallisia mittareita

1. Koettu toimeentulo

Subjekttiivisen köyhyysmittarin tavoitteena on paikantaa ihmisten tuntemuksiin perustuvat toimeentulovaikkeudet. Köyhyyden kokeminen tarjoaa objektiivisia mittareita täydentävän näkökulman. Yhteiskuntapolitiikan legitimitietin kannalta ihmisten kokemukset ovat hyvin tärkeitä. Tämä on otettu huomioon myös EU:n elinolokyselyissä (EU-SILC), joissa on subjektiivista kokemusta mittaavia kysymyksiä.

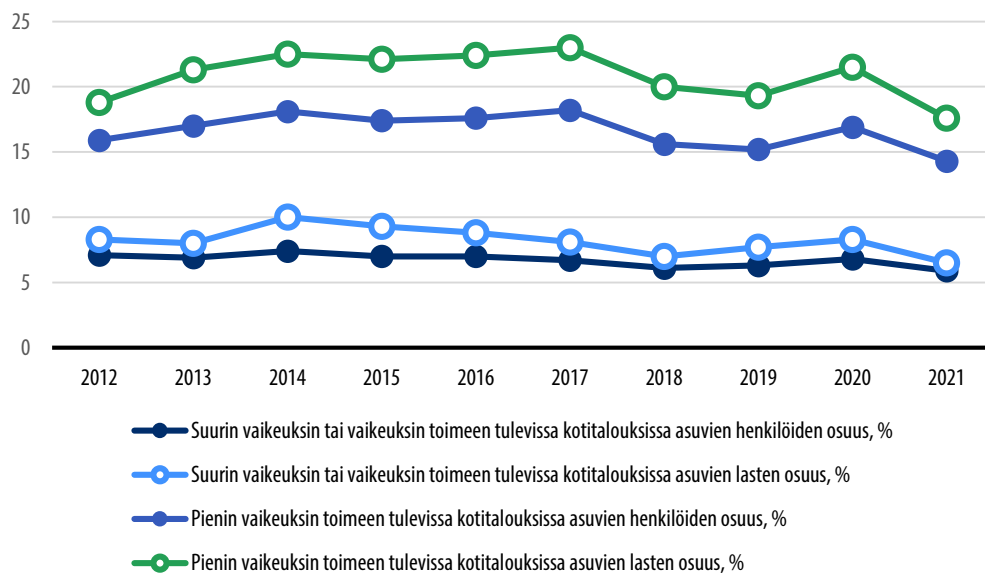
Eri mittarit antavat osin erilaisen kuvan väestön toimeentulo-ongelmista. Siksi köyhyyden subjektiivista kokemusta on syytä tarkastella myös mittaamalla esimerkiksi kotitalouden pienituloisuuden ja köyhyyden kokemuksen toteutumista samanaikaisesti (ns. kaksoisehto). Esimerkiksi vuonna 2019 vain runsaat 15 prosenttia pienituloisiin kotitalouksiin kuuluneesta väestöstä (60 %:n pienituloisuusraja) raportoi merkittävistä toimeentulo-ongelmista (suuria vaikeuksia tai vaikeuksia) elinolututkimuksen haastatteluosiossa, jotka pidettiin seuraavan vuoden alkupuolella. Toiseen suuntaan tarkasteltuna vajaan 30 prosenttia merkittäviä toimeentulo-ongelmia raportoineista luokiteltiin pienituloisiksi. Osin tämä heijastaa teknisiä kysymyksiä kuten haastattelujen ja tulojenmittausajankohdan eroa. Myös elämäntilanteet saattavat muuttua nopeasti. Tulot saattavat myös antaa puutteellisen kuvan toimeentuloon vaikuttavista tekijöistä. Esimerkiksi asumiskustannukset tai terveydenhoitomenot saattavat vaihdella merkittävästi kotitalouksien välillä. Viime kädessä erot myös heijastavat taloudellisilta resursseiltaan varsin samanlaistenkin kotitalouksien erilaisia kulutustottumuksia ja odotuksia.⁹

Eroista huolimatta pienituloisuusmittarit ja kotitalouksien raportoimat toimeentulo-ongelmat antavat kuitenkin varsin yhtenevän kuvan viime aikaisesta kehityksestä. Vakavien toimeentulo-ongelmien yleisydessä on pienen vuosittaisen vaihtelun lisäksi vaikea havaita selkeää kehityssuuntaa.

⁹ Luvut perustuvat laskelmiin tulonjakotilaston palveluaineistosta. Vakavia toimeentulo-ongelmia raportoineiden osuus pienituloisista ei oleellisesti muutu, vaikka pienituloisuusrajana käytettäisiin 40 tai 50 prosenttia mediaanitulosta.

Kuvio 5. Kotitalouksien koettu toimeentulo vuosina 2012–2021 (%).

Lähde: Tilastokeskus, elinolotilasto

2. Minimibudjetti / viitebudjetti

Minimibudjettiin perustuvan köyhyysrajan mittari kuvaa sitä, kuinka suuri osa väestöstä elää kotitalouksissa, joissa tulot eivät riitä kohtuulliseksi katsottuun vähimmäiskulutukseen. Viitebudjetit ovat esimerkkilaskelmia siitä, kuinka paljon elämiseen (hyödykkeisiin) tarvitaan rahaa.

Helsingin yliopiston Kuluttajatutkimuskeskus on laatinut kohtuullisen vähimmäiskulutuksen viitebudjetit, joiden pohjalta laaditaan euromääräiset köyhyysrajat erilaisille kotitalouksille, jotka päivitetään vuosittain inflaation mukaisesti¹⁰. Minimibudjettien laatimisen ja siitä johdettavien köyhyysmittarien kehittämistyö jatkuu Turun yliopiston viitebudjettihankkeessa, missä tutkitaan parhaillaan, mitä ihmisarvoinen elämä maksaa nykypäivän Suomessa.¹¹

10 Lehtinen, A-R. (2021) Mitä eläminen maksaa? Kohtuullisen minimin viitebudjettien hintapäivitys vuodelle 2021. [Linkki julkaisuun.](#)

11 Bakkum, B. & Grahn, A. & Jokela, J. & Munkkila, S. & Mäkinen, L. & Salminen, J. & Sarpila, O. (2022) Ruoka osana ihmisarvoista elämää 2020-luvun Suomessa: Viitebudjettimenetelmään perustuvien ruokakorilaskelmien tuloksia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Työpapereita 23/2022. [Linkki julkaisuun.](#)

Huono-osaisuutta laajemmin kuvaavat indikaattorit

Kansallisen toimintasuunnitelman näkökulmasta on tarkoituksenmukaista, että suunnitelman indikaattorisetti pidetään rajattuna kokonaisuutena. Listauksessa esitettyjen indikaattoreiden lisäksi laajemman huono-osaisuuden tarkastelussa voidaan seurata STM:n yleisiä seurantaindikaattoreita, joilla seurataan esimerkiksi toimintakykyyn, toimeentuloon ja palveluihin liittyviä teemoja. Lisäksi voidaan hyödyntää muissa yhteyksissä kertyvää seurantatietoa (esim. perusturvan riittävyyden arviointiraportti).

Perusindikaattoreiden lisäksi ehdotetaan seurattavaksi myös toimeentulotuen saajien määrän ja asunnottomuuden kehitystä sekä pienituloisuutta asumismenojen jälkeen.

Varsinaisia perusindikaattoreita voidaan myös tarpeen mukaan täydentää erillistarkasteluilla. Erityisesti tämä koskee tilanteita, joissa ao. indikaattoreita ei normaalissa tilastotuotannossa tuoteta vuosittain. Pelkät indikaattorit eivät myöskään kuvaa köyhyysilmiön taustalla vaikuttavia monimutkaisia vaikutussuhteita. Näitä vaikutussuhteita voidaan myös mahdollisuuksien mukaan valottaa syvällisemmällä erillistarkasteluilla, jotka tukevat indikaattorien tulkintaa.

5.4 Indikaattoreiden ja edistymisen seuranta

Edellisessä luvussa mainittuja indikaattoreita seurataan vuosittain sosiaali- ja terveysministeriössä. Lisäksi vuonna 2026 toteutetaan laajempi puoliväliarviointi, jossa tarkastellaan tavoitteen edistymistä ja kootaan yhteen toteutettuja toimenpiteitä. Puoliväliarvioinnin yhteydessä voidaan pohtia myös lisätoimenpiteitä, jotta tavoite köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrän vähentämisestä 100 000 henkilöllä saavutettaisiin vuoteen 2030 mennessä.

Kansallisen köyhyys- tai syrjäytymisriskitavoitteen saavuttamista seurataan myös EU-tasolla vuosittain osana eurooppalaista ohjausjaksoa. Kansallista seurantatyötä onkin hyvä yhteensovittaa EU-tason seurannan kanssa, jotta voidaan hyödyntää mahdollisimman paljon jo olemassa olevaa seurantatietoa.

6 Toimenpiteet köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi

Tähän lukuun on koottu köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi jo tehtyjä toimenpiteitä vuodesta 2019 alkaen sekä ehdotuksia pidemmän tähtäimen toimenpiteiksi, jotta tavoite köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämisestä saavutettaisiin vuoteen 2030 mennessä.

6.1 Toteutettuja ja valmistelussa olevia toimenpiteitä, joilla on vaikutusta köyhyyden ja syrjäytymisen vähentymiseen

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan on kirjattu köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämisestä seuraavasti: ”Köyhyys- ja syrjäytymisriski koskettaa ihmisiä entistä laajemmin. Hallitus puuttuu tähän määrätietoisesti. Erityisesti eläkeläisten ja lapsiperheiden köyhyyttä ja köyhtymistä vähennetään kehittämällä samanaikaisesti etuuksia ja palveluita. Tavoitteena on huolehtia kaikkien suomalaisten elintason kehityksestä ja tasaisemmasta tulojaosta. Otetaan huomioon entistä paremmin huono-osaisuuden riskitekijät ja huono-osaisuuden ylisukupolvisuus.”

Lapsiperheiden toimeentulo ja palvelujen kehittäminen

Pienituloisten lapsiperheiden toimeentuloa on parannettu. Lapsilisän yksinhuoltajakorotusta sekä neljännen ja viidennen lapsen lapsilisiä, opintorahan huoltajakorotusta ja elatustukea on korotettu vuodesta 2020 alkaen. Yksinhuoltajan toimeentulotuen perusosaa korotettiin, jotta muutoksesta hyötyivät myös toimeentulotuen varassa olevat yksinhuoltajaperheet. Budjettiriihessä syksyllä 2022 hallitus päätti lapsilisän yksinhuoltajakorotuksen, opintorahan huoltajakorotuksen, työttömyysturvan lapsikorotuksen ja toimeentulotuen lapsen perusosien määräaikaisista korotuksista. Lisäksi kaikille lapsiperheille maksetaan joulukuussa 2022 ylimääräinen lapsilisiä siten, että myös toimeentulotukea saavat perheen hyötyvät siitä.

Hallituksen esitys varhaiskasvatuksen asiakasmaksujen muutoksista hyväksyttiin joulukuussa 2020, ja asiakasmaksulain muutokset tulivat voimaan 1.8.2021. Varhaiskasvatuksen maksut alenivat erityisesti pieni- ja keskituloisilta perheiltä. Uudistuksen tavoitteena on parantaa työllisyyttä ja lisätä varhaiskasvatuksen osallistumisastetta. Lisäksi hallitus päätti budjettiriihessä syksyllä 2022 alentaa varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja 70 miljoonalla eurolla. Opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee parhaillaan esitystä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulain muutokseksi.

Myös vuonna 2022 voimaan tulleet perhe-eläkettä koskevat lakimuutokset sekä perhevapaauudistus vaikuttavat lapsiperheiden asemaan. Perhevapaauudistuksen myötä vanhempainvapaapäivien määrä kasvoi.

Lapsi- ja perhepalveluja kehitetään osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaa toteutettavaa Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE). Tässä muutosohjelmassa tehtävän perustason palveluiden kehittämistyön painopisteinä ovat perhekeskukset ja varhainen tuki arjessa sekä lasten ja nuorten matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdetyö. Lisäksi vahvistetaan lastensuojelun, mielenterveys- ja päihdepalveluiden ja koulun välistä monialaista yhteistyötä.

Perhekeskustoimintamalli ja toimivat yhteistyökäytännöt perheiden kokonaisvaltaiseksi tukemiseksi ovat keskeisiä toimia lapsiperheköyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Alueellisissa LAPE-kehittämishankkeissa luodaan lapsille ja nuorille nykyistä toimivampia tuen polkuja, vahvistetaan asiakaslähtöistä monialaista yhteistyötä sekä jalkautetaan sote-palveluja lasten ja perheiden arjen toimintaympäristöihin.

Kansallinen lapsistrategia

Suomen ensimmäinen kansallinen lapsistrategia valmisteltiin parlamentaarisella yhteistyöllä ja julkaistiin 23.2.2021. Lapsistrategian pohjana on YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja strategian tavoitteena on lapsen oikeuksia kunnioittava yhteiskunta. Kunkin hallituksen tehtävänä on jatkossa laatia tarkempi toimeenpanosuunnitelma strategian linjausten edistämiseksi hallituskaudellaan. Parlamentaarisen komitean linjausten mukaisesti toimeenpanon etenemistä tulee seurata säännöllisesti, ja hallituskausittaisen toimeenpanon vaikuttavuudesta tulee tehdä selkoa.

Periaatepäätös kansallisen lapsistrategian ensimmäisestä toimeenpanosuunnitelmasta tehtiin valtioneuvoston yleisistunnossa 7.10.2021. Suunnitelmassa on huomioitu pääministeri Sanna Marinin hallituksen jo käynnissä olleet toimenpiteet ja hankkeet, jotka edistävät osaltaan strategian linjauksia. Lisäksi suunnitelma sisältää 30 erillistä

toimenpidettä, joilla kaikilla tavoitellaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamista. Lasten köyhyys- tai syrjäytymisriskin torjumisen kannalta tärkeiksi toimenpiteiksi on havaittu esimerkiksi seuraavia:

- toteutetaan lapsen oikeuksia ja osallisuutta koskeva koulutuskokonaisuus ammattilaisille.
- kehitetään toimintamalli tukemaan lasten osallistumista yhteiskunnalliseen päätöksentekoon digiraatien avulla.
- toteutetaan hanke lasten osallisuuden vahvistamiseksi sosiaaliturvauudistuksen valmistelussa.
- toteutetaan kehittämishanke palveluiden saavutettavuudesta lapsille ja nuorille.
- toteutetaan kuntien kanssa pilotti etsivästä harrastustoiminnasta ja nuorisotyöyhteistyöstä harrastamisen Suomen mallissa.
- toteutetaan poikkihallinnollisesti tutkimushanke syrjäytymisvaarassa olevien ja osattomien lasten ja nuorten tilanteen selvittämiseksi.
- toteutetaan selvityshanke kuntien ja hyvinvointialueiden lapsibudjetointityön vahvistamiseksi sekä toteumatietojen seurannan ja raportoinnin kehittämiseksi.
- tuotetaan kattava tietopohja lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraamiseen.
- laaditaan selvitys saamelais- ja romanilasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisesta Suomessa.
- laaditaan toimintasuunnitelma päihteillä oireilevien lasten ja nuorten tukemiseksi.
- lisätään lasten ja nuorten mielenterveytyön vaikuttavuutta kehittämistarpeiden kartoittamisella ja hyvien käytäntöjen ja osaamisen tukemisella.
- toteutetaan vaikuttamiskampanjat yksityisen ja julkisen sektorin kanssa työn ja perheen yhteensovittamisesta.

Nuorten tukeminen, oppivelvollisuus uudistus ja maksuton toinen aste

Nuorisotakuussa pyritään huomioimaan entistä paremmin nuorten moninaiset elämäntilanteet ja tarpeet. Nuorten matalan kynnyksen monialaiset palvelupisteet, Ohjaamot, vakiinnutetaan ja niiden toiminnan monialaisuutta on edistetty mm. kannustamalla kuntia vahvistamaan Ohjaamojen sosiaali- ja terveys- sekä koulutusosaamista. Kannustimien vahvistamiseen on kohdennettu rahoitusta EU:n Kestävän kasvun ohjelmasta vuoteen 2024 saakka. Lisäksi nuorten matalan kynnyksen psykososiaalisen tuen ja valmennuksen ONNI-toimintamalli vakiinnutetaan Ohjaamoihin.

Oppivelvollisuuden laajentumisen myötä toteutuneella toisen asteen opintojen maksuttomuudella on suuri merkitys erityisesti pienituloisille perheille ja nuorille. Oppivelvollisuusikä nousi 18 vuoteen elokuussa 2021, ja samalla toisen asteen opinnot muuttuivat maksuttomiksi. Muutoksella pyritään siihen, että jokainen nuori saisi toisen asteen tutkinnon suoritettua perheen taloudellisesta tilanteesta riippumatta. Lisäksi on vahvistettu ohjausta ja oppilashuollon palveluita sekä peruskoulun mahdollisuuksia tarjota jokaiselle riittävät valmiudet suoriutua toisen asteen koulutuksesta.

Toimeentulon turvaaminen ja palvelut

Hallitus on antanut esityksen toimeentulotukilain uudistamiseksi 1.1.2023 lukien. Esityksen tavoitteena on parantaa erityisesti sosiaalihuollon ja haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden asemaa toimeentulotuen hakijoina. Perustoimeentulotuen asemaa selkeytetään, viranomaisten välistä tiedonvaihtoa parannetaan sekä tuen hakumenettelyjä ja toimeenpanoa koskevia säännöksiä kehitetään riittävän viimesijaisen toimeentulon turvan ja sosiaalista tukea tarvitsevien ihmisten oikea-aikaisten palvelujen varmistamiseksi.

Huono-osaisuuden riskitekijät ja huono-osaisuuden ylisukupolvisuus otetaan entistä paremmin huomioon muun muassa kehittämällä vaikuttavia palveluita riskiryhmille Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaan kuuluvan sosiaalihuollon kehittämishjelman puitteissa.

Sosiaalisen luototuksen valtakunnallisen saatavuuden parantamiseksi hallitus on antanut sitä koskevan hallituksen esityksen 136/2022 eduskunnalle. Asiakasmaksulakia on uudistettu, ja se on pääosin tullut voimaan 1.7.2021. Uudistuksen toimeenpanoa ohjataan koulutuksella, muutosten jälkiarvioinnilla ja lisä uudistuksilla osana palveluhankkeita.

Perusturvan parantaminen

Vähimmäismääräisen kuntoutusrahan, sairaus- ja vanhempainpäivärahan sekä työttömyysturvan peruspäivärahan ja työmarkkinatuen tasoja korotettiin vuoden 2020 alusta lukien. Hallituksen esityksen vaikutusarvioinneissa SISU-mikrosimulointimallilla laskettuna ehdotettujen muutosten arvioitiin vähentävän köyhien määrää noin 5 600 henkilöllä. Köyhiin kotitalouksiin kuuluvien lasten määrän arvioitiin vähenevän mikrosimuloinnin perusteella noin 3 300 lapsella.

Perusturvan parantamisessa on lisäksi myös palattu normaaliin indeksitarkistusten käytäntöön tällä hallituskaudella. Pieni- ja keskituloisten ansiotuloverotusta kevennettiin välillisten verojen korotusten kompensoimiseksi vuonna 2020 yhteensä 200 miljonnalla eurolla. Kevennys toteutettiin korottamalla työtulovähennystä, perusvähennystä ja eläketulovähennyksiä.

Työllisyyden edistäminen, työkyvyn tukeminen ja osaamisen kehittäminen

Pohjoismainen työvoimapalvelumalli on yksi toimista, joilla hallitus uudistaa työvoimapalveluita tukemaan nopeaa työhön pääsyä ja uudelleentyöllistymistä. Pohjoismainen työvoimapalvelumalli tuli voimaan toukokuussa 2022. Toimintamallissa keskeistä on työnhakijan oma aktiivisuus työn hakemisessa. Työnhakija saa työnhakuunsa yksilöllistä tukea entistä aikaisemmassa vaiheessa ja tiiviimmin. TE-palveluiden siirtoa kunnille valmistellaan myös parhaillaan. Ministerityöryhmä on jo linjannut, että palvelut siirtyvät laajasti valtiolta kunnille. Siirtymän arvioidaan tapahtuvan vuonna 2024.

Käynnissä olevan Työkykyohjelman toimenpitein edistetään osatyökykyisten työttömien työllistymistä. Ohjelmaa toimeenpannaan työ- ja elinkeinoministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyöllä. Tavoitteena on palvelutarpeiden kattava arviointi, oikea-aikaisten palvelujen järjestäminen, työnhaun tuki ja työpaikkojen luominen. Käynnissä on kokeiluhankkeita vaikuttavien palveluiden ja toimintamallien käyttöön ottamiseksi.

Hallitus haluaa edistää kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien osatyökykyisten työllisyyttä perustamalla työllistämistä käytännössä toteuttavan valtion erityistehtävayhtiön. Laki Työkanava Oy nimisen valtionyhtiön perustamisesta tuli voimaan 1.7.2022 ja se käynnistää toimintaansa vuoden 2022 aikana.

Jatkuvan oppimisen uudistuksessa edistetään työelämässä tapahtuvaa oppimista, luodaan jatkuvan oppimisen palvelujärjestelmä ja lisätään osallistumisen tasa-arvoa parantamalla palvelujen saavutettavuutta. Uudistus painottuu työikäisten osaamisen kehittämiseen ja sen tavoitteena on vastata työelämän muutoksista aiheutuviin osaamistarpeisiin. Uudistuksen toteutus jatkuu yli hallituskauden.

Osana jatkuvan oppimisen uudistusta perustettiin Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskus (JOTPA). Palvelukeskus edistää työikäisten osaamisen kehittämistä ja osaan työvoiman saatavuutta. Palvelukeskusta koskeva laki tuli voimaan 1.9.2021 ja keskus aloitti toimintansa loppuvuonna 2021.

Elinikäisen ohjauksen strategia vuosille 2020–2023 ja sen pitkän tähtäimen tavoitteet edistävät tasa-arvoista, oikeudenmukaista ja monimuotoista yhteiskuntaa Suomessa. Elinikäisen ohjauksen strategian tavoitteet (saavutettavasti ja asiakaslähtöisesti, digitaalisesti, laadukkaasti, yhdenvertaisesti ja kestävästi, monialaisesti ja koordinoitusti sekä tietoon perustuen) tukevat elinikäisen ohjauksen sekä valtakunnallista että alueellista kehittämistä.

Kuntoutuksen kehittäminen

Kuntoutusta kehitetään osana nykyistä hallitusohjelmaa. Käynnissä olevan kuntoutuksen uudistuksen tavoitteena on yhdenvertainen, oikea-aikainen, kustannustehokas ja ohjattava järjestelmä, jolla vahvistetaan kuntoutujaa pärjäämään omissa toimintaympäristöissään. Uudistus toteutetaan osana valtakunnallisia muutosohjelmia, kuten Tulevaisuuden sote-keskus -ohjelma ja Työkykyohjelma, sekä erillisinä lakihankkeina ja toimintamallien muutoksina. Valtakunnalliset lääkinnälliseen kuntoutukseen ohjaamisen perusteet julkaistaan joulukuussa 2022. Tavoitteena on taata yhdenvertaiset lääkinnällisen kuntoutuksen palvelut valtakunnallisesti.

Kuntoutusta kehitetään laajasti eri ikäkausilla osana Tulevaisuuden sote-keskus -ohjelmaa. Monia erilaisia palveluja tarvitsevien asiakkaiden päävastuussa olevan tahon tulisi ottaa käyttöön vastuullisen asiakasohjauksen malli (case management). Lasten, nuorten ja perheiden osalta kehitetään palvelupolkuja ja kuntoutustarpeen tunnistamista ja kuntoutuspalveluihin ohjaamista. Työttömien kuntoutuspalveluihin pääsyä on tehostettu kehittämällä TE-palveluiden, sote-keskusten työkyvyn tuen tiimien ja Kelan palveluiden yhteensovittamista. Työkykyohjelmassa on kehitetty moniammatillisia työkyvyn tuen tiimejä ja tavoitteena on juurruttaa toimintamalli osaksi sote-keskusten pysyvää palveluvalikoimaa ja tehdä tarvittavat lainmuutokset toiminnan turvaamiseksi.

Sairauspäivärahan tarkistuspisteitä lisättiin 1.1.2022 alkaen. Uudistuksen tavoitteena on tukea työhön paluuta ja kuntoutustarpeen tunnistamista. Työntekijän työkyky ja työssä jatkamisen mahdollisuus selvitetään jatkossa tarvittaessa myös 150 ja 230 sairauspäivärahapäivän kohdalla. Kuntoutusrahaa ja osasairauspäivärahaa pyritään joustavoittamaan. Osana kuntoutusrahaa koskevia muutoksia ehdotetaan, että perustoimeentulotuki tulisi niin sanotun 0-omavastuun piiriin, eli asiakkaat, jotka kuntoutusta edeltävänä etuutena saavat perustoimeentulotukea, pääsisivät ilman omavastuuaikaa maksettavan kuntoutusrahan piiriin ja heidän toimeentuloonsa ei tulisi katkosta kuntoutukseen osallistumisen takia.

Tarkoituksena on myös kehittää Kelan matalan kynnyksen ammatillisen kuntoutuksen palveluita erityisesti osatyökykyisille (mukaan lukien yli 55-vuotiaille) työttömille henkilöille ja ammatillista kuntoutusta maahanmuuttajille. Nuorille, joilla ei ole työ tai opiskelupaikkaa, tuli mahdolliseksi päästä Kelan ammatilliseen kuntoutukseen ilman sairausdiagnoosia vuoden 2019 alusta. Palvelu on ollut hyvin suosittu ja siitä on saatu hyviä kokemuksia.

Pienituloisten ikäihmisten aseman parantaminen

Ikäihmisten köyhyyden vähentämiseksi hallitus on muun muassa korottanut pienimpien eläkkeiden määrää. Taso- ja indeksikorotusten johdosta esimerkiksi takuueläkkeen taso on noussut noin 100 euroa vuosien 2020–2022 välillä.

Kansaneläkkeen täyttä määrää korotettiin vuonna 2020 noin 34 eurolla kuukaudessa ja takuueläkkeen täyttä määrää 50 eurolla kuukaudessa. Noin 609 000 eläkeläistä, joiden kokonaiseläke on alle 1 200 euroa kuukaudessa, sai vähintään pienen korotuksen eläkkeeseensä. Hallituksen esityksen vaikutusarvioinneissa SISU-mikrosimulointimallilla laskettuna pieniin eläkkeisiin tehdyn tasokorotuksen arvioitiin yhdessä samana vuonna tehdyn indeksikorotuksen kanssa vähentävän pienituloisten määrää noin 21 600 henkilöllä.

Eläkkeensaajan asumistuen lisäomavastuurajaa ja lisäomavastuun kerrointa muutettiin siten, ettei eläketulon muutos vaikuttanut eläkkeensaajan asumistukeen eikä siten vähennä eläkkeensaajan käytettävissä olevien tulojen nousua. Lisäksi maatalousyrittäjän luopumistukien täydennysosia muutettiin kansaneläkkeen määrän muutosta vastaavaksi. Eläkkeiden korotus turvaa eläkkeensaajien toimeentuloa sekä vähentää köyhyyttä ja osatomuutta. Uudistuksessa on huomionarvoista sen tasa-arvovaikutus. Suurin osa pienituloisista eläkeläisistä on yksinasuvia naisia. Korotus paransi juuri heidän taloudellista toimeentuloaan ja suuressa mittakaavassa siten myös sukupuolten välistä tasa-arvoa.

Osana 200 miljoonan euron ansiotuloveronkevennystä, pieni- ja keskituloisten eläkeläisten verotusta kevennettiin vuonna 2020 korottamalla kunnallis- ja valtionverotuksen eläketulovähennyksiä sekä perusvähennystä. Eläketulovähennyksiä kasvatettiin yhteensä 35 miljoonalla eurolla.

Asunnottomuuden vähentäminen ja asuntopolitiikka

Suomessa on tehty pitkäjänteistä työtä asunnottomuuden vähentämiseksi. Hallitus käynnisti ympäristöministeriön johdolla yhteistyöohjelman keskeisten kaupunkiseutujen, palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 mennessä ja poistamiseksi vuoteen 2027 mennessä.

Osana asunnottomuuden yhteistyöohjelmaa sosiaali- ja terveysministeriö on rahoittanut asunnottomuutta vähentävien sote-palveluiden kehittämistä (yhdeksän hanketta kaupungeissa, joissa on eniten asunnottomia). Erityisesti kehittämistyö on painottunut matalan kynnyksen ja monialaisten liikkuvien sote-palveluiden kehittämiseen kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien asunnottomien tukemiseksi vuosina 2020–2023. Toiminta on tarkoitus linkittää Tulevaisuuden sote-keskus -työhön, ja vuoden 2023 aikana asunnottomien sote-palveluiden kehittämistyö on tarkoitus juurruttaa ja vakiinnuttaa kehittämishankkeessa mukana oleville hyvinvointialueille.

Ympäristöministeriö on valmistellut asumisneuvonnan lakisäätämistä. Hallituksen esitys laiksi asumisneuvonnan tuesta kunnille vuosina 2023–2027 annettiin eduskunnalle syyskuussa 2022.

Asunnottomuuden vähentämiseen kohdistuvien suorien toimien lisäksi on tärkeää huolehtia riittävästä kohtuuhintaisten asuntojen tarjonnasta erityisesti kasvukeskuksissa. Valtio tukee vuokra-asuntojen tuotantoa ja peruskorjaamista erilaisilla korkotuki- ja takauslainoilla. Tämän lisäksi myönnetään avustuksia erityisryhmien asunto-olojen parantamiseksi ja lisätään asumiskustannuksiltaan kohtuullisten ja käyttötarkoitukseensa soveltuvien vuokra-asuntojen tarjontaa. Suomen noin kolmesta miljoonasta asunnosta joka kolmas on rakennettu valtion arava- tai korkotukilainalla. Valtio tavoittelee tuetulla asuntotuotannolla riittävän kohtuuhintaisten asuntojen tarjonnan lisäksi asuntomarkkinoiden toimivuutta ja pyrkii tasaamaan rakentamisen suhdannevaihteluja.

Kotoutumisen edistäminen

Kesäkuussa 2021 annetussa valtioneuvoston selonteossa kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista luotiin suuntaviivoja kotoutumisen edistämisen kehittämiseksi siten, että kasvavan maahanmuuttajaväestön osallisuus yhteiskunnassa voidaan varmistaa. Maahanmuuttajaväestön yhdenvertaisuuteen on olennaista kiinnittää huomiota osana köyhyyden vastaisia toimia, sillä esimerkiksi vuonna 2018 ulkomaalaistaustaisten lasten pienituloisuusaste oli 43 prosenttia, kun se suomalaistaustaisilla lapsilla oli 11 prosenttia. Pienituloisuuteen vaikuttavat monet tekijät, joista merkittävin on asutokunnan aikuisten työmarkkina-asema.

Kotoutumisen selonteon tavoitteena on edistää maahanmuuttajien yhdenvertaisuutta nopeuttamalla polkuja työhön ja koulutukseen, edistämällä maahanmuuttajien osallisuutta työelämässä ja laajemmin yhteiskunnassa, tukemalla erityisesti maahanmuuttajanaisten, ja siten koko perheen, juurtumista Suomeen sekä lisäämällä työelämän vastaanottavuutta ja ehkäisemällä yhteiskunnallista polarisaatiota. Selonteossa luodaan rakenne työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Tavoitteena on myös palvelu- ja koulutusjärjestelmän kokonaisvaltainen kehittäminen niin, että se ottaa entistä paremmin huomioon maahanmuuttajien tarpeet. Näin tuetaan samalla myös perheiden ja lasten kotoutumista. Kotoutumisen selonteon eduskuntakäsittelyn pohjalta uudistettu kotoutumislaki annetaan eduskunnalle syysistuntokaudella 2022.

EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelma ja ESR+

Euroopan komissio hyväksyi Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 -ohjelman 5.5.2022. Ohjelma tukee elinkeino-, energia-, ilmasto-, innovaatio-, koulutus- ja työllisyyspolitiikkaa sekä syrjäytymisen ja köyhyyden vastaista työtä. Ensimmäiset valtakunnalliset ja alueelliset ESR+ rahoitushaut avattiin keväällä 2022. ESR+ rahoituksen tavoitteena on vastata erityisesti työllisyyden, osaamisen, syrjäytymisen, lasten- ja nuorten sijaishuollon sekä aineellisen puutteen haasteisiin.

Keskeisinä tavoitteina ohjelmassa on löytää keinoja muun muassa nuorisotyöttömyyden sekä pitkäaikaistyöttömyyden riskien tunnistamiseen ja työttömyyden pitkittymisen ehkäisemiseen. Keskeisiä kohderyhmiä ovat nuorten lisäksi maahanmuuttajataustaiset ihmiset. Lisäksi ohjelman tavoitteena on parantaa lasten, nuorten, työkäisten ja perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten osaamista, keskinäistä yhteistyötä ja verkostotyöskentelyn osaamista. Ylisukupolvista syrjäytymistä ja köyhyyttä ehkäistään tukemalla perheitä ja edistämällä vanhempien koulutukseen ja työelämään osallistumista. Ohjelma sisältää myös erityistavoitteet, joilla tuetaan lastensuojelun asiakkaana olevien, kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten, elämäntilannetta ja pärjäämistä sekä tarjotaan aineellista apua maksukortteina elintarvikkeiden ja perushyödykkeiden hankintaan.

Ohjelman julkinen kokonaisrahoitus vuosille 2021–2027 on noin 3,2 mrd. €. Rahoituksesta 317 milj.€ käytetään työllisyyden edistämiseen, 271 milj. € sosiaalisen osallisuuden edistämiseen, 31 milj. € lastensuojelun kehittämiseen ja 32 milj. € aineelliseen apuun.

Ohjelma sisältää alueellisten toimien lisäksi valtakunnallisia hallitusohjelmavoitteita tukevia strategisia hankkeita. Erityisesti köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseen tärkeitä strategisia toimia ovat ”Maahanmuuttaneiden toimiva arki Suomessa” ja ”Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittäminen ja hyvinvoinnin edistäminen kohti yhdenvertaisuutta” -teemat. Lisäksi toimenpiteistä valtakunnallisesti koordinoidaan ”Turva- verkkoja nuorten tulevaisuuteen” ja aineellisen avun ”Eväitä elämään” -toimenpiteitä. Valtakunnalliset teemat ovat ministeriöiden poikkihallinnollisesti ohjaamia laajoja hankekokonaisuuksia. Aineellisen avun toimeenpanoa koordinoi Ruokavirasto.

Maahanmuuttaneiden toimiva arki: työ, osaaminen ja osallisuus -valtakunnalliselle teemalle on varattu rahoitusta 14 milj. € ja sen toimenpiteet koostuvat neljästä sisältöalueesta:

1. kotona pitkään lapsia hoitaneiden vanhempien työelämäosallisuus,
2. vieraskielisten asiakkaiden tukeminen työelämään siirtymiseksi ja työelämässä,
3. vieraskielisten asiakkaiden tukeminen peruspalveluissa ja
4. vieraskielisten kielellinen tuki.

Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittäminen ja hyvinvoinnin edistäminen kohti yhdenvertaisuutta -teemalle on varattu rahoitusta 23 milj. €, ja sen läpileikkaavana toimintatapana on arjen yhteistyön syventäminen eri toimijoiden ja hallinnonalojen kesken. Valtakunnalliset pilotti- ja kehittämishankkeet keskittyvät seuraaviin teemoihin:

1. *Haavoittuvassa asemassa olevien lasten, nuorten ja perheiden tunnistaminen ja arjessa tukeminen* torjumalla ylisukupolvista syrjäytymistä ja oppimiseroja erityisesti työmarkkinoiden ulkopuolella olevia, vähävaraisia tai muutoin vaikeassa asemassa olevia perheitä ja niissä asuvia lapsia, nuoria ja vanhempia aktiivisesti tukemalla ja kannustamalla.
2. *Lasten, nuorten ja heidän vanhempiansa kanssa työskentelevien eri alojen ammattilaisten osaamisen vahvistaminen* kehittämällä toimintakulttuureja ja -käytäntöjä lasten, nuorten ja perheiden pärjäävyyttä ja osallisuutta edistäviksi sekä vahvistamalla voimavaraistavan ohjauksen ja tuen osaamista varhaiskasvatuksessa, kaikilla koulutusasteilla ja siirtymä-/nivelevaiheissa.
3. *Lasten, nuorten ja heidän vanhempiansa tukeminen aktiiviseen ja yhdenvertaiseen osallistumiseen* kulttuuri- ja liikuntapalveluihin sekä ohjattuun vapaa-ajan toimintaan.

Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen keskittyy lastensuojelun innovatiiviseen kehittämiseen. Toimenpiteiden koordinaatioon on varattu 4 milj. € ja 26 milj. € on varattu aluelähtöisten kokeilujen ja pilottien rahoittamiseen. Alueelliset kokeilut rahoitetaan rakennerahastovaroja hallinnoivien ELY-keskusten kautta.

Eväitä elämään tarkoituksena on tarjota kohderyhmään kuuluville maksukortteja elintarvikkeiden ja perushyödykkeiden hankintaan. Samanaikaisesti avunsaajille tarjotaan ohjausta ja neuvontaa muun muassa terveellisestä ruokavaliosta ja työllisyys- ja koulutuspalveluista sekä mahdollisuuksista selvittää aiempaa paremmin arkielämään liittyvistä haasteista ja köyhyyden negatiivisista vaikutuksista. Synergiaetuja saadaan esim. STEA-rahoitteisista hankkeista, muista ruoka-apuhankkeista sekä ESR+:n sosiaalista osallisuutta edistävästä hankkeista. Toimenpiteiden rahoituksesta ja hallinnoinnista vastaa Ruokavirasto.

Ruoka-apu

Valtiovarainvaliokunta on todennut vuoden 2020 ja 2021 valtion talousarviota koskevassa mietinnössään eduskunnan jo useina vuosina osoittaneen lisäresursseja ruoka-aputoimintaan, jota järjestetään useilla paikkakunnilla ympäri Suomea. Mietinnöissään valiokunta on edellyttänyt, että jatkossa ruoka-aputoiminnan rahoitus on kuitenkin saatava kestäväille pohjalle siten, ettei se ole eduskunnan vuosittain myöntämän lisärahoituksen varassa. Lisäksi valiokunta on pitänyt tärkeänä, että jatkossa löydetään toimintamalli, joka edistää

konkreettisen ruoka-avun rinnalla myös osallisuutta ja tuen tarpeessa olevien ohjautumista palveluiden piiriin. Sosiaali- ja terveysministeriö on eduskunnan päätösten pohjalta jakanut eduskunnan ruoka-avun järjestämiseen kohdentamia määrärahoja valtionavustuksina järjestötoimijoille jo usean vuoden ajan. Rahoitettavan toiminnan on edellytetty kytkeytyvän muun muassa kuntien, kuntayhtymien, seurakuntien ja kolmannen sektorin palveluihin, jotta apua tarvitsevien ihmisten ohjautuminen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin saadaan varmistettua. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö teetti vuonna 2020 Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskuksella selvityksen, jossa kartoitettiin ruoka-avun toteuttamistapoja, rahoitusmekanismeja ja kuntien roolia ruoka-avun järjestämisessä. Lisäksi kartoitettiin ruoka-avun kytköksiä sosiaalityöhön.

Ruoka-aputoiminnan koordinoinnin kehittämistarve on laajasti tunnistettu ja tästä syystä STM käynnisti vuonna 2021 haun ruoka-avun järjestökoordinaatiota kehittäväälle hankkeelle. Syksyllä 2021 Suomen Punaiselle Ristille myönnetyn järjestökoordinaation kehittämishankkeen avustuksen tarkoituksena on vahvistaa ja tukea ruoka-aputoiminnan järjestämistä koko maassa luomalla yhtenäinen järjestökoordinaatiopohjainen toimintamalli, jonka mukaisesti ruoka-aputoimintaan kohdistettavaa rahoitusta voitaisiin jatkossa myöntää. Keskeisenä tavoitteena on vahvistaa ruoka-aputoiminnan järjestämisen koordinaatiota, yhteisten toimintamallien kehittämistä, valtakunnallista kattavuutta sekä ruoka-aputoiminnan yhteyttä osallisuutta lisäävään ja toiminnallisia elementtejä sisältävään toimintaan.

Ruoka-aputoiminnalla on yhteys myös kuntien ja hyvinvointialueiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävään, jota edistetään ja kehitetään osana sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistuksen toimeenpanoa.

Ylivelkaantumisen torjunta

Ylivelkaantumisen torjunnan kokonaisuuteen liittyviä toimenpiteitä toteutetaan parhaillaan oikeusministeriön hallinnonalalla. Toimilla voi arvioida olevan merkitystä sekä nykyisten velkaantuneiden tilanteiden nopeamman helpottumisen ja toisaalta uuden ylivelkaantumisen ehkäisemisen kannalta. Yksi keskeinen keino ylivelkaantumisen torjumiseksi on perustettava positiivinen luottotietorekisteri, joka tulee käyttöön kuluttajaluottojen osalta kevästä 2024 alkaen. Myös eräiden yleisimpien maksuhäiriömerkintöjen säilytysaikaa lyhennetään joulukuusta 2022 alkaen.

Yrityssaneeraus ja yksityishenkilön velkajärjestely uudistuivat heinäkuussa 2022. Uudistus parantaa yrittäjien ja yritysten asemaa ja nopeuttaa velkaantuneiden pääsyä uuteen alkuun. Velallisten selviytymistä maksuohjelmasta helpotetaan ja menettelyä parannetaan.

Yrityssaneerauksen osalta oikeusministeriön asettama työryhmä ehdotti lisäksi loppumietinnössään menettelyä sujuvoittavia muutoksia, joita koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle syksyllä 2022.

Oikeusministeriön asettama työryhmä on ehdottanut tiukennuksia kuluttajaluottojen sääntelyyn. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle syksyllä 2022. Niin ikään pienituloisten ulosottovelallisten asemaa parannetaan. Vaihtoehtoisista keinoista pienituloisten ulosottovelallisten aseman parantamiseksi on laadittu selvitys valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan hankkeena. Hallituksen esitys ulosoton vapaakuukausien lisäämisestä annettiin eduskunnalle syyskuussa 2022. Lisäksi selvitetään ulosmittauksen laskentasääntöjen ja sosiaaliturvaetuuksien yhteensovittamista tietopohjan luomiseksi ulosmittausjärjestelmän laajemmalle uudistamiselle. Valmisteltavana on myös ulosoton suojaosuuden määräaikainen korottaminen takuueläkkeen tasolle vuoden 2023 ajaksi.

Taloulosaamisen vahvistamiseksi talous- ja velkaneuvonnan tavoitettavuutta on parannettu, ennaltaehkäisevää työtä ja moniviranomaisyhteistyötä lisätty sekä neuvonnan asiantuntemusta vahvistettu. Samaan tavoitteeseen liittyy Suomen Pankin johdolla valmisteltu ehdotus kansalliseksi taloulosaamisen strategiaksi. Strategian mukainen kehittäminen on aloitettu vuoden 2022 alussa.

Sosiaaliturvauudistus

Hallitusohjelman mukaisesti valtioneuvosto asetti keväällä 2020 parlamentaarisen komitean valmistelemaan sosiaaliturvauudistusta. Komitean toimikausi päättyy 2027. Komitea uudistaa sosiaaliturvaa kokonaisuutena. Se käsittelee perusturvaa, ansioturvaa, toimeentulotukea ja niiden välistä yhteyttä ja rahoitusta sekä palveluiden nykyistä parempaa yhteensovittamista etuuksiin. Työssä otetaan huomioon elämäntilanteiden moninaisuus ja niiden muutokset sekä siirtymät etuudelta toiselle. Komitea ei käsittele vanhuuseläkkeitä. Sosiaaliturvauudistuksen keskiössä on sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja toimeentulon turvaaminen sosiaalisten riskien kohdatessa. Uudistuksessa kiinnitetään huomiota työllisyyden, yrittäjyyden, aktiivisuuden, omatoimisuuden, osallisuuden ja elinikäisen oppimisen tukemiseen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistus

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaisesti toteutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistus. Uudistuksen tavoitteena on kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja sekä turvata yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palvelut kaikille. Lisäksi tavoitteena on parantaa turvallisuutta,

palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta, turvata ammattitaitoisen työvoiman saanti, vastata yhteiskunnallisten muutosten mukanaan tuomiin haasteisiin ja hillitä kustannusten kasvua.

Hallituksen esitys koskien hyvinvointialueiden perustamista sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisen uudistamista hyväksyttiin eduskunnassa 23.6.2021. Suomeen muodostettiin 21 hyvinvointialuetta, joille siirtyvät kuntien ja kuntayhtymien vastuulla nykyisin olevat sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävät 1.1.2023. Uudenmaan erillisratkaisun perusteella Uudellamaalla hyvinvointialueita on neljä. Helsingin kaupungille jää edelleen sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisvastuu. Lisäksi Uudellamaalla erikoissairaanhoidon järjestämisestä vastaa HUS-yhtymä.

Hyvinvointialueilla toimintarakenteita ja -tapoja luodaan ihmislähtöisten palvelukokonaisuuksien aikaansaamiseksi. Tavoitteena on perus- ja erityistason palvelujen entistä parempi yhteentoimivuus, samoin kuin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen ja pelastustoimen palvelujen saumattomuus. Hyvinvointialueiden ja kuntien yhteistyössä painopiste on hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä, mikä vähentää tarvetta sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin.

Sosiaali- ja terveysministeriö avasi talvella 2020 kaksi sote-uudistukseen liittyvää valtionavustushakua; palvelujen toiminnalliseen ja sisällölliseen kehittämiseen keskittyvän Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman ja rakenteita tukevan sote-rakenneuudistushankkeen.

Rakenneuudistus nivoutuu yhteen Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman kanssa, jossa kehitetään peruspalveluja. Sote-uudistuksessa perustason palveluja vahvistetaan ja painopistettä siirretään ehkäisevään työhön. Tavoitteena on varmistaa, että palvelut vastaavat ihmisten tarpeisiin ja ongelmiin voidaan puuttua ajoissa. Ohjelman tarkoituksena on perustaa Suomeen laaja-alaisia sosiaali- ja terveyskeskuksia, joista ihminen saa tarvitsemansa avun yhden yhteydenoton kautta. Palveluja kehitetään ja sovitetaan yhteen katkeamattomiksi palveluketjuiksi ja kokonaisuuksiksi. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset ohjaavat ihmisen sellaisiin palveluihin, joista hän saa tarvitsemansa yksilöllisen avun oikea-aikaisesti.

Mielenterveyden edistämisen strategiat

Päihde- ja riippuvuudet ovat merkittäviä eriarvoisuuden taustatekijöitä. Päihde- ja riippuvuusstrategia (2021–2030) kokoaa yhteen toimet, joilla oikea-aikaisesti kohdennettuna voidaan vaikuttaa merkittävästi yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen. Toimeenpanoa

tehdään muun muassa rahapelipoliittisen ohjelman, tupakkalain uudistuksen ja tupakka- ja nikotiinipoliittisen työryhmän, alkoholilain arvioinnin, päihdehuoltolain uudistuksen ja ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman kautta.

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukainen mielenterveysstrategia julkaistiin alkuvuonna 2020. Vuoteen 2030 saakka ulottuvan strategian tavoitteena on turvata mielenterveystyön jatkuvuus ja tavoitteellisuus. Mielenterveysstrategiaan sisältyy muun muassa eri toimijoiden mielenterveysosaamisen vahvistaminen, itsemurhien ehkäisyn toimenpiteitä, psykososiaalisten hoitojen lisääminen osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaa, työllistymistä edistävien mielenterveyspalvelujen kehittäminen, mielenterveys- ja päihdelainsäädännön uudistaminen sekä toimeenpanossa oleva Työelämän mielenterveysohjelma.

Koronapandemiaan vastaaminen

Koronapandemia vaikeutti työntekijöiden ja yrittäjien tilannetta, minkä myötä työttömyysturvaan tehtiin useita väliaikaisia muutoksia, joiden tavoitteena oli tukea lomaetuiksi ja kokonaan työttömäksi joutuneiden taloudellista asemaa. Työttömyysturvasta poistettiin väliaikaisesti työttömyyden alkuun tavallisesti asetettava 5 päivän oma-vastuu-aika (voimassa 16.3.–31.12.2020 ja 1.1.–28.2.2022). Lisäksi työttömyyspäivärahan maksamisen edellytyksenä olevaa työssäoloa lyhennettiin 26 kalenteriviikosta 13 kalenteriviikkoon ja työttömyyspäivärahan enimmäisajan kulumisen keskeytettiin väliaikaisesti (voimassa 16.3.–31.12.2020). Korona-aikana yrittäjien oli mahdollista saada väliaikaisesti työmarkkinatukea, mikäli päätoiminen työskentely oli päättynyt koronapandemian takia tai yritystoiminnasta saatavat tulot olivat vähentyneet. Väliaikaiset muutokset yrittäjien työmarkkinatuen edellytyksiin olivat voimassa 16.3.2020–30.11.2021 sekä 1.1.–28.2.2022.

Työttömien taloudellista turvaa osa-aikatyössä tai lyhytaikaisessa työssä koronapandemian aikana parannettiin nostamalla työttömyysetuuden suojaosaa väliaikaisesti 300 eurosta 500 euroon kuukaudessa 1.6.2020–30.11.2021. Suojaosalla tarkoitetaan rahaa, jonka työtön työnhakija voi ansaita ilman, että se vaikuttaisi työttömyysetuuden suuruuteen.

Pandemian vuoksi perustettiin myös väliaikaisesti uusi etuus, väliaikainen epidemiatuki, joka korvasi työntekijän ansionmenetystä korona-aikana. Väliaikaiseen epidemiatukeen olivat oikeutettuja henkilöt, jotka joutuivat ottamaan lapsen hoitamisen vuoksi palkatonta vapaata työstään. Tukea maksettiin myös ulkomailta Suomeen tulleelle henkilölle, joka oli ohjattu karanteeninomaisiin olosuhteisiin, ja joka tämän vuoksi oli joutunut ottamaan palkatonta vapaata työstään. Väliaikaista epidemiatukea myönnettiin poikkeusolojen aikana vuonna 2020.

Koronapandemia vaikeutti myös taloudellisesti heikoimmassa asemassa olevien tilannetta. Väliaikaista epidemiakorvausta maksettiin syys-joulukuussa 2020 niille toimeentulotuki-asiakkaille, jotka olivat saaneet perustoimeentulotukea kevään 2020 aikana. Epidemiacorvauksen määrä oli 75 euroa kuukaudessa.

Venäjän hyökkäyssodan vaikutuksiin vastaaminen, jotta köyhyys ei lisääntyisi

Venäjän helmikuussa 2022 aloittama hyökkäyssota on vaikuttanut inflaation ja hintojen nousuun – erityisesti energian ja sähkön hintaan. Lisäksi Suomeen on saapunut kymmeniä tuhansia Ukrainasta pakenemaan joutuneita henkilöitä.

Hallitus toteutti elokuussa 2022 ylimääräisen indeksikorotuksen sosiaaliturvaetuuksiin elinkustannusten nousun vuoksi. Korotus koski kansaneläkeindeksiin sidottuja sosiaaliturvaetuksia, ja se heijastuu myös eläketulovähennykseen.

Hallituksen budjettiriihessä syyskuussa 2022 päätettiin lisäksi seuraavista toimista vuodelle 2023, joilla on merkitystä köyhyyden ehkäisemiseksi:

- Sähkön arvonlisäveroä lasketaan talvikuukausille hintojen hillitsemiseksi. Isojen laskujen kanssa ongelmassa olevia sähkölämmitteisiä kotitalouksia autetaan luomalla uusi määräaikainen verotuksesta tehtävä vähennys.
- Pienituloisimmat sähkölämmitteiset kotitaloudet voivat vähennyksen sijaan saada määräaikaisesti suoraa sähkötukea.
- Lääkkeiden omavastuuosuuteen (lääkekatto) tehdään vuodelle 2023 indeksijäädytys, jolla estetään lääkekulujen nousua.
- Yleiseen asumistukeen ja eläkkeensaajan asumistukeen tehdään lämmitysnormin korotus.
- Pienituloisille lapsiperheille suunnataan tukipaketti, joka sisältää vuodelle 2023 lapsilisän yksinhuoltajakorotuksen, opintotuen huoltajakorotuksen, työttömyysturvan lapsikorotuksen ja toimeentulotuen lapsen perusosien korotukset. Lisäksi kaikille lapsiperheille maksetaan joulukuussa 2022 ylimääräinen lapsilisä siten, että myös toimeentulotukea saavat perheet hyötyvät siitä.
- Ulosoton suojaosaa nostetaan vuonna 2023 takuueläkkeen tasolle.

6.2 Suosituksia tuleviksi toimenpiteiksi

Seurataan köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämistavoitteen saavuttamisen etenemistä eri väestöryhmien osalta sekä alueellisesta näkökulmasta

- Selvitetään mahdollisimman tarkasti, miten köyhyys- tai syrjäytymisriski tilastollisesti jakautuu Suomessa eri väestöryhmien ja alueiden kesken.
- Kootaan teemoittain yhteen tietoa eri väestöryhmien köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi suunnitelluista ja tehdyistä toimenpiteistä ja seurataan toimien vaikuttavuutta.
- Seurataan vuosittain tavoitteen edistymistä valittujen indikaattoreiden avulla ja tehdään laajempi puoliväliarviointi vuonna 2026.

Pidetään köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämisen kokonaisuutta aktiivisesti esillä EU-tasolla ja kansainvälisesti

- Raportoidaan edistymisestä vuosittain osana eurooppalaista ohjausjaksoa.
- Jatketaan ja vahvistetaan köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämistä koskevan teeman aktiivista esillä pitämistä EU:n tasolla.
- Osallistutaan aktiivisesti EU:ssa sekä muilla kansainvälisillä foorumeilla tehtävään tiedonvaihtoon ja vertaisoppimistolaisuuksiin sekä tuodaan esille Suomen omia hyviä käytänteitä köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi.
- Edistetään hyvinvointitalousnäkökulmaa ja sen konkreettista jalkauttamista yhdessä YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden kanssa sekä EU-tasolla että muilla kansainvälisillä foorumeilla, kuten OECD:n ja YK:n puitteissa.

Kehitetään sosiaaliturvajärjestelmää ja analysoidaan sosiaaliturvan tason riittävyttä

- Jatketaan sosiaaliturvan rakenteellista ja toiminnallista kehittämistä sosiaaliturvauudistuksessa. Sosiaaliturvauudistuksen tavoitteena on ihmisen näkökulmasta nykyistä selkeämpi ja toimivampi järjestelmä, joka mahdollistaa työnteon ja sosiaaliturvan yhteensovittamisen muuttuvissa elämäntilanteissa.
- Sosiaaliturvan uudistamisen tavoitteena on pitkäaikaisen toimeentulotuen tarpeen vähentäminen perusturvan tasoa heikentämättä ja viimesijaisen turvan riittävyys huomioiden. Lisäksi tulee selvittää syytä toimeentulotukiriippuvuudelle ja keinoja tuen tarpeen vähentämiseksi. Toisaalta katsetta on syytä suunnata perusturvan ja toimeentulotuen päällekkäisyyden tarkoituksenmukaisuuden arviointiin ja toisaalta toimeentulotukea pitkään ilman ensisijaisia etuuksia saavien ohjautumista palvelutarpeen arviointiin ja palveluihin on syytä tehostaa.

- Tarkastellaan, miten eri etuuksien tason korottaminen vaikuttaisi köyhyyden ja syrjäytymisen vähenemiseen ja millaisella aikajänteellä korotuksia pitäisi tehdä köyhyystavoitteen saavuttamiseksi.
- Tarkastellaan sosiaaliturvaa ja sen riittävyttä perus- ja ihmisoikeuskysymyksenä seuraten muun muassa perusturvan riittävyyden arviointiraportteja ja Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean ratkaisuja.

Edistetään hyvinvointitalousnäkökulmaa ja monialaista yhteistyötä köyhyyden torjumisessa

- Monialainen lähestymistapa on tärkeä osa köyhyyden ja syrjäytymisen vastaista työtä. Kootaan köyhyyttä ja syrjäytymistä kokevien väestöryhmien kannalta merkittävät toimijat ja tuetaan niiden välistä yhteistyötä. Huomioidaan yhteisesti sovitut tavoitteet ja seurataan niiden toteutumista.
- Nostetaan köyhyyttä, työttömyyttä ja syrjäytymistä ehkäisevä työ keskeiseksi osaksi hyvinvointialueiden ja kuntien tekemää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä.
- Tehdään tavoitteellista yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa. Järjestetään säännöllisesti pyöreän pöydän keskustelutilaisuuksia köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämisestä alan toimijoiden kanssa.
- Parannetaan ruoka-avun koordinoitua ja suunnataan sitä osallisuutta, hyvinvointia ja matalan kynnyksen palveluja tukeviin toimintamalleihin.
- Kehitetään viranomaisten välistä tiedonvaihtoa ja saumattomia prosesseja, erityisesti haastavien tilanteiden ja palvelujen oikea-aikaisen tarjoamisen näkökulmasta.

Lapsiperheköyhyyden sekä lasten ja nuorten syrjäytymisriskin pitkäjänteiseksi torjumiseksi huomioidaan lasten ja perheiden näkökulma osana koko etuusjärjestelmän uudistamista sekä palvelujärjestelmän kehittämistä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti.

Osana tätä kokonaisuutta:

- Teetetään päätöksenteon pohjaksi selvitys, jossa kartoitetaan palvelu- ja etuusjärjestelmän toimivuutta pienituloisten ja köyhyysriskissä olevien lapsiperheiden näkökulmasta huomioiden perheiden monimuotoistuminen.
- Tuetaan erityisesti yhden vanhemman perheiden, pienten lasten vanhempien ja pitkään työmarkkinoilta poissa olleiden vanhempien työllisyyttä uudistamalla etuus- ja tukijärjestelmiä ja kehittämällä työllisyyden edistämisen kannalta keskeisiä palveluja.
- Uudistetaan lapsilisäjärjestelmää. Osana uudistamista selvitetään mm. lapsilisän sisarus- ja yksinhuoltajakorotuksen tarkoituksenmukaisuutta sekä

lapsilisän maksamista 18 ikävuoteen asti lapsiperheköyhyyden torjumisen ja yhdenvertaisuuden näkökulmista. Selvitetään lapsilisän indeksiin sitomisen mahdollisuuksia.

- Turvataan nuorten hyvinvointia ja osallisuutta tukevien matalan kynnyksen palveluiden resurssit.

Vähennetään eläkeläisköyhyyttä

- Selvitetään sairastamisen kustannusten, kuten asiakasmaksujen, lääkkeiden hintojen ja matkakorvausten vaikutuksia eläkeläisten köyhyteen.
- Jatketaan sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksujen uudistamista.
- Ennaltaehkäistään ennen aikaista eläköitymistä muun muassa tukemalla työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä.
- Pidetään huolta vähimmäiseläkkeiden ostovoimasta.

Tuetaan kotoutumista ja kehitetään kotoutumisjärjestelmää valtioneuvoston kotoutumisen selonteon mukaisesti

- Vahvistetaan maahanmuuttajien työllisyyttä ja osallisuutta varmistamalla tarvittaessa sujuvat siirtymät kotoutumispalveluista koulutus- ja työllisyyspalveluihin ja muihin valtavirtapalveluihin sekä vahvistetaan palvelu- ja koulutusjärjestelmän kykyä vastata kasvavan maahanmuuttajaväestön tarpeisiin.
- Luodaan kotoutumishjelma selkeyttämään alkuvaiheen kotoutumispalveluiden kokonaisuutta sekä parantamaan palveluiden sisältöä, saavutettavuutta ja tarve- ja työelämälähtöisyyttä samoin kuin ohjelman aikaista ja jälkeistä ohjausta. Otetaan naiset erityiseksi kotouttamispalveluiden kohderyhmäksi ja huomioidaan ohjelman toimeenpanossa ja seurannassa eri toimien sukupuolivaikutuksia.
- Kehitetään kotouttavaa sosiaalityötä ja sosiaalista osallisuutta edistävää toimintaa mukaan lukien maahanmuuttajaperheiden kotoutumisen ja osallisuuden tukeminen. Edistetään sosiaali- ja terveyspalveluiden esteetöntä saatavuutta sekä monikielistä ja -kanavaista viestintää.
- Edistetään maahanmuuttaneiden vanhempien työllistymistä ja kouluttautumista tarjoamalla kotoutumispalveluita myös työvoiman ulkopuolella oleville, erityisesti naisille.
- Vahvistetaan työelämän vastaanottavuutta esimerkiksi rekrytointituen kautta ja tarjoamalla yrityksille ohjausta vieraskielisten palkkaamiseen.

Jatketaan tavoitteellista työtä asunnottomuuden poistamiseksi

- Turvataan asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalveluiden riittävät resurssit.

- Valtio tukee kohtuuhintaista asumista suoraan asukkailla kohdistuvien tukien lisäksi asuntotuotantoon liittyvillä tuilla, joilla huolehditaan kohtuuhintaisten asuntojen riittävästä tarjonnasta. Huolehditaan myös tulevaisuudessa riittävästä valtion tukeman asuntotuotannon määrästä.

Jatketaan ylivelkaantumisen estämiseksi tehtävää työtä

- Jatketaan pitkäjänteistä työtä ylivelkaantumisen vähentämiseksi.
- Arvioidaan ulosoton suojaosan takuueläkkeen tasolle nostamista koskevan kokeilun tuloksia.

Panostetaan heikommassa asemassa olevien koulutus- ja osaamistason nostoon

- Selvitetään keinoja, joilla voidaan vaikuttaa matalasti koulutettujen tai muuten heikommassa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten koulutukseen osallistumista. Kokeillaan uudenlaisia tapoja lisätä matalasti koulutettujen osallistumista.
- Kohdennetaan koulutusresursseja erityisesti matalasti koulutetuille aikuisille sekä kohderyhmälle sopiviin matalan kynnyksen koulutustoteutuksiin.
- Selvitetään, miten oppivelvollisuus uudistus on vaikuttanut koulutukselliseen tasa-arvoon.

Tuetaan työllistymistä ja työkyvyn ylläpitämistä sekä kehitetään työllisyys-, koulutus- sekä sosiaali- ja terveystoimien kokonaisvaltaista yhteistyötä työllisyyden edistämiseksi

- Varmistetaan työllisyyttä vahvistavien osatyökykyisiä, nuoria, maahanmuuttaneita ja yli 55-vuotiaita koskevien lainsäädäntöhankkeiden toteutuminen. Työn tulisi kattaa niin palvelut, palvelujärjestelmän, etuusjärjestelmän kuin integroivien työmarkkinoiden näkökulmat sekä niitä tukevat digitaaliset ratkaisut.
- Kehitetään työkyvyn tuen palvelujärjestelmää monialaisena yhteistyönä työllisyyden ja työssä jaksamisen parantamiseksi sekä eriarvoisuuden vähentämiseksi. Jatketaan Työkykyohjelman toimenpiteitä.
- Tuetaan työllistymistä ja osallisuutta edistävien monialaisten palveluiden, kuten työllistymistä edistävän monialaisen yhteispalvelun (TYP), Ohjaamotoiminnan ja kotoutumisen palveluiden kehittämistä.
- Etsitään keinoja vastentahtoisen osa-aikatyön vähentämiseksi.

Kehitetään lainsäädännön jälkiarviointia

- Lakien valmisteluvaiheessa asetetaan tavoitteita köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämisen näkökulma huomioiden. Kehitetään lainsäädännön jälkiarviointijärjestelmää siten, että näiden tavoitteiden toteutumista seurataan systemaattisesti sen jälkeen, kun laki on tullut voimaan.

Liitteet

Liite 1. Köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämisen pyöreässä pöydässä (11.5.2022) esiin nousseita tarvittavia toimenpiteitä ja tunnistettuja haasteita

Lapset ja nuoret

- Köyhyyden ja eriarvoisuuden ylisukupolvisuuden katkaiseminen
- Toimien oikea-aikaisuus, ennaltaehkäisy ja varhaisten vuorovaikutussuhteiden tärkeys
- Lasten oman osallisuuden tukeminen
- Verkostomainen työskentely (kuntien, hyvinvointialueiden ja valtion yhteistyö)
- Hoivaköyhyys eli lapsiperheiden verkostojen puuttuminen haasteena
- Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen vahvistaminen
- Lapsistrategian jatkuvuuden ja resurssien turvaaminen
- Koulutuksen laadun ja riittävien voimavarojen turvaaminen
- Lasten ja nuorten mielenterveyden edistäminen, nuorisopsykiatrian resurssien lisääminen
- Vanhemmuuden tukeminen (neuvolapalvelut, perhepalvelut, lastensuojelu)
- Maahanmuuttajaperheiden kotoutumisen tukeminen ja toimivat palvelut
- Lapsikeskeinen palvelumuotoilu ja palveluketjujen saavutettavuus hyvinvointialueilla
- Nuorten palvelukokonaisuuden ja nuorisotyön resursointi

Sosiaaliturva

- Sosiaaliturvan tason ja saatavuuden parantaminen
- Perusturvan tason korottaminen
- Sosiaaliturvajärjestelmän yksinkertaistaminen
- Köyhyyden ja lapsiperheköyhyyden vähentämisen huomioon ottaminen sosiaaliturvauudistuksessa
- Perheiden monimuotoisuuden huomioiminen sosiaaliturvauudistuksessa
- Erilaisten työn tekemisen tapojen huomioiminen sosiaaliturvajärjestelmässä
- Sovitellun päivärahan riittävä taso ja toimivuus

- Toimeentulotuen rooli aidosti viimesijaisena, ei muuta sosiaaliturvaa säännönmukaisesti täydentävänä etuutena
- Tulorekisterin tietosisällön laajentaminen, jotta sen käytettävyys etuusmaksatuksessa paranisi
- Lapsilisän kehittäminen (lapsilisän sitominen indeksiin, lapsilisän yksinhuoltajakorotuksen korottaminen, lasten vuoroasumiseen liittyvien kysymysten huomioiminen ja vuoroasumislisä)
- Uusi perustulokeilu päätöksenteon pohjaksi
- Asumistuen kehittäminen

Sosiaali- ja terveyspalvelut

- Mielenterveys- ja päihdepalveluiden saatavuuden turvaaminen, terapiatakuu
- ”Yhden luukun periaate” ja ammattilaisten välisen yhteistyön tukeminen
- Palveluiden ja etuuksien yhteensovittaminen
- Asiakasmaksulainsäädännön uudistamisen jatkaminen
- Asiakkaan oman osallisuuden huomioiminen ja henkilökohtaisen/kasvokkaisen asioinnin mahdollisuus palveluissa
- Naiserityisyyden huomioiminen asunnottomien palveluissa

Työllisyys ja osaaminen

- Työ- ja toimintakyvyn tukeminen
- Palkkatyököyhyyden vähentäminen
- Kouluttautumismahdollisuuksien parantaminen erityisesti toisen asteen koulutusta vailla oleville vanhemmille
- Palkkatuen kehittäminen nuorten ja työttömien vanhempien työllistymisen edistämiseksi
- Maksuttoman toisen asteen resurssien turvaaminen

Muita toimenpiteitä

- Kotoutumisen edistäminen
- Rasismin vastainen työ
- Ruokaturvattomuuden estäminen
- Järjestökentän tukeminen, riittävien valtionavustusten turvaaminen
- Osallisuuden vahvistaminen
- Asuntopoliittiset kysymykset, vuokrasäätely
- Sukupuolivaikutusten arviointi
- Köyhyyden ja syrjäytymisen vähentäminen tavoitteeksi hyvinvointialueilla

Liite 2. Liitetaulukot

Taulukko 1. Pienituloisten henkilöiden määrä kotitalouden elinvaiheen mukaan vuosina 2016–2020.

Lähde: Tilastokeskus, tulonjakotilasto.

Pienituloisuusraja 60% koko väestön mediaanitulosta, käytettävissä olevat rahatulot (pl. myyntivoitot).	2016	2017	2018	2019	2020
Kaikki kotitaloudet	623 000	654 000	640 000	669 000	594 000
1 Yhden hengen taloudet	316 000	340 000	343 000	348 000	350 000
1.1 Yhden hengen taloudet, ikä alle 35 vuotta	109 000	119 000	105 000	108 000	109 000
1.2 Yhden hengen taloudet, ikä 35–64 vuotta	92 000	92 000	91 000	91 000	96 000
1.3 Yhden hengen taloudet, ikä yli 64 vuotta	115 000	128 000	147 000	148 000	145 000
2 Lapsettomat parit	87 000	82 000	81 000	80 000	56 000
2.1 Lapsettomat parit, ikä alle 35 vuotta	46 000	39 000	34 000	34 000	27 000
2.2 Lapsettomat parit, ikä 35–64 vuotta	20 000	22 000	22 000	25 000	15 000
2.3 Lapsettomat parit, ikä yli 64 vuotta	22 000	22 000	25 000	21 000	-
3 Lapsiperheet	190 000	208 000	199 000	208 000	168 000
3.1 Parit, joilla lapsia	135 000	142 000	139 000	152 000	129 000
3.2 Yhden huoltajan taloudet	55 000	66 000	60 000	57 000	-
4 Muut taloudet	30 000	24 000	18 000	34 000	21 000

- Tieto on puuttuva.

Taulukko 2. Pienituloisuusaste kotitalouden elinvaiheen mukaan vuosina 2016–2020 (%).

Lähde: Tilastokeskus, tulonjakotilasto.

Pienituloisuusraja 60% koko väestön mediaanitulosta, käytettävissä olevat rahatulot (pl. myyntivoitot).	2016	2017	2018	2019	2020
Kaikki kotitaloudet	11,5	12,1	11,8	12,3	10,9
1 Yhden hengen taloudet	28,3	29,1	27,9	27,5	26,3
1.1 Yhden hengen taloudet, ikä alle 35 vuotta	42,7	41,8	33,6	34,4	35,4
1.2 Yhden hengen taloudet, ikä 35–64 vuotta	21,7	21,4	21,2	20,1	19,5
1.3 Yhden hengen taloudet, ikä yli 64 vuotta	26,3	28,5	30,1	29,8	27,3
2 Lapsettomat parit	5,3	5,0	5,1	5,0	3,5
2.1 Lapsettomat parit, ikä alle 35 vuotta	12,9	11,1	10,8	10,3	7,7
2.2 Lapsettomat parit, ikä 35–64 vuotta	2,9	3,4	3,5	3,9	2,4
2.3 Lapsettomat parit, ikä yli 64 vuotta	3,5	3,4	3,9	3,3	-
3 Lapsiperheet	8,7	9,5	9,1	9,7	7,9
3.1 Parit, joilla lapsia	7,0	7,4	7,2	8,1	7,0
3.2 Yhden huoltajan taloudet	22,0	25,0	23,1	21,1	-
4 Muut taloudet	6,5	5,5	4,1	7,9	5,2

- Tieto on puuttuva.

Taulukko 3. Pienituloisten henkilöiden määrä sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 2016–2020.

Lähde: Tilastokeskus, tulonjakotilasto.

Pienituloisuusraja 60 % koko väestön mediaanitulosta, käytettävissä olevat rahatulot (pl. myyntivoitot)	2016	2017	2018	2019	2020
Yhteensä	623 000	654 000	640 000	669 000	594 000
1 Yrittäjät ja maatalousyrittäjät	34 000	36 000	35 000	32 000	37 000
1.1 Maatalousyrittäjät	9 000	7 000	9 000	10 000	8 000
1.2 Yrittäjät, ei maatalous	26 000	29 000	26 000	22 000	29 000
2 Palkansaajat	26 000	33 000	34 000	40 000	30 000
2.1 Ylemmät toimihenkilöt	-	-	-	-	-
2.2 Alemmat toimihenkilöt	11 000	13 000	14 000	12 000	-
2.3 Työntekijät	13 000	18 000	16 000	26 000	14 000
3 Opiskelijat	140 000	134 000	122 000	124 000	121 000
4 Eläkeläiset	174 000	194 000	217 000	215 000	193 000
4.1 Eläkkeellä olevat maatalousyrittäjät	32 000	36 000	35 000	36 000	34 000
4.2 Eläkkeellä olevat yrittäjät	14 000	22 000	22 000	23 000	23 000
4.3 Eläkkeellä olevat ylemmät toimihenkilöt	-	-	-	-	-
4.4 Eläkkeellä olevat alemmat toimihenkilöt	40 000	39 000	46 000	41 000	44 000
4.5 Eläkkeellä olevat työntekijät	67 000	76 000	90 000	92 000	78 000
4.6 Muut eläkeläiset	-	-	-	-	-
5 Työttömät	123 000	123 000	109 000	114 000	104 000
6 Muut	125 000	134 000	123 000	144 000	110 000

- Tieto on puuttuva.

Taulukko 4. Pienituloisuusaste sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 2016–2020 (%).

Lähde: Tilastokeskus, tulonjakotilasto.

Pienituloisuusraja 60 % koko väestön mediaanitulosta, käytettävissä olevat rahatulot (pl. myyntivoitot).	2016	2017	2018	2019	2020
Yhteensä	11,5	12,1	11,8	12,3	10,9
1 Yrittäjät ja maatalousyrittäjät	11,4	11,9	11,7	10,6	12,5
1.1 Maatalousyrittäjät	15,4	11,9	16,3	18,0	16,4
1.2 Yrittäjät, ei maatalous	10,4	11,9	10,7	8,9	11,7
2 Palkansaajat	1,4	1,7	1,7	2,0	1,5
2.1 Ylemmät toimihenkilöt	-	-	-	-	-
2.2 Alemmat toimihenkilöt	1,5	1,8	1,8	1,5	-
2.3 Työntekijät	2,2	3,0	2,6	4,3	2,6
3 Opiskelijat	29,8	30,5	28,8	30,3	27,8
4 Eläkeläiset	12,8	14,1	15,4	15,1	13,6
4.1 Eläkkeellä olevat maatalousyrittäjät	32,1	38,2	37,8	37,3	34,5
4.2 Eläkkeellä olevat yrittäjät	14,2	19,5	19,3	19,7	18,8
4.3 Eläkkeellä olevat ylemmät toimihenkilöt	-	-	-	-	-
4.4 Eläkkeellä olevat alemmat toimihenkilöt	8,8	8,3	9,8	8,5	9,0
4.5 Eläkkeellä olevat työntekijät	13,9	15,9	18,7	18,9	16,0
4.6 Muut eläkeläiset	-	-	-	-	-
5 Työttömät	36,0	38,7	39,3	44,0	34,2
6 Muut	11,5	12,4	11,5	13,4	10,4

- Tieto on puuttuva.

Taulukko 5. Köyhyyskuilu kotitalouden elinvaiheen mukaan vuosina 2016–2020 (%).

Lähde: Tilastokeskus, tulonjakotilasto.

Pienituloisuusraja 60 % koko väestön mediaanitulosta, käytettävissä olevat rahatulot (pl. myyntivoitot).	2016	2017	2018	2019	2020
Kaikki kotitaloudet	13,8	14,2	14,8	13,7	13,3
1 Yhden hengen taloudet	15,9	16,2	15,3	17,4	15,0
1.1 Yhden hengen taloudet, ikä alle 35 vuotta	27,9	25,1	29,8	26,1	27,2
1.2 Yhden hengen taloudet, ikä 35–64 vuotta	16,6	15,2	15,5	19,9	14,1
1.3 Yhden hengen taloudet, ikä yli 64 vuotta	9,0	11,1	11,8	11,8	11,7
2 Lapsettomat parit	12,6	10,3	15,1	10,3	13,5
2.1 Lapsettomat parit, ikä alle 35 vuotta	17,9	16,9	24,9	10,3	19,2
2.2 Lapsettomat parit, ikä 35–64 vuotta	12,4	12,8	15,2	15,5	13,5
2.3 Lapsettomat parit, ikä yli 64 vuotta	9,1	4,4	5,7	2,9	-
3 Lapsiperheet	11,7	12,0	12,3	11,0	9,1
3.1 Parit, joilla lapsia	11,7	12,6	12,3	10,3	8,0
3.2 Yhden huoltajan taloudet	13,3	10,4	15,0	13,2	-
4 Muut taloudet	14,9	21,4	25,6	12,6	19,1

- Tieto on puuttuva.

Internet: stm.fi/julkaisut

JULKAISUJEN MYYNTI:
julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi

ISSN PDF 1797-9854
ISBN PDF 978-952-00-9999-2